

ЧЕТВЪРТИ ГОДИШЕН ДОКЛАД

НА МИНИСТЪРА НА ПРАВОСЪДИЕТО

ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА РЕШЕНИЯТА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪД ПО

ПРАВАТА НА ЧОВЕКА ПО ДЕЛА СРЕЩУ РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

ПРЕЗ 2016 г.

Настоящият четвърти доклад за изпълнението на решенията на Европейския съд по правата на човека по дела срещу Република България е изготвен в съответствие с решението на Народното събрание от 21 септември 2012 г., което задължи министъра на правосъдието да изготвя и внася в Народното събрание обобщен годишен доклад по изпълнение на решенията на Европейския съд по правата на човека (по-нататък „ЕСПЧ“, „Съда“).

Република България ратифицира Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи (по-нататък “Конвенцията“) през 1992 г. и по силата на тази ратификация призна юрисдикцията на Съда. Съгласно член 46 държавите членки имат международноправно задължение да изпълняват окончателните решения на Съда, установяващи нарушения на Конвенцията. Предприемането на необходимите мерки по изпълнението се контролира от Комитета на министрите към Съвета на Европа (по-нататък „Комитета на министрите“). Държавите членки имат договорно задължение да отстранят установените нарушения на Конвенцията, като разполагат с известна свобода на преценка по отношение на средствата за това.

Темите на настоящия доклад са обособени в три части. В първата част докладът съдържа информация за решенията на ЕСПЧ срещу България във фазата на изпълнение, маркират се както позитивните промени в законодателството и практиката в резултат на осъдителни решения на Съда, така и решенията, които са били изпълнени през годината.

Във втората част докладът засяга основни проблеми, произтичащи от решенията на ЕСПЧ, по които се налага да бъдат взети допълнителни мерки. Тази част на доклада е изготвена и на базата на решения, резолюции и други документи на Комитета на министрите и Отдела за изпълнение на решенията на ЕСПЧ към Съвета на Европа.

В третата част на доклада, за пълнота и с оглед повече яснота за връзката между ефективното изпълнение на решенията и новите осъдителни решения, е представена актуална информация за броя на осъдителните решения за изминалата година, броя на висящите жалби пред ЕСПЧ, както и в резюме някои решения на ЕСПЧ, постановени през годината, които заслужава да бъдат споменати.

ЧАСТ ПЪРВА

КОМИТЕТ НА МИНИСТРИТЕ ИЗПЪЛНЕНИЕ НА РЕШЕНИЯТА НА ЕСПЧ

I. СТАТИСТИЧЕСКА ИНФОРМАЦИЯ ЗА 2016 Г.

Видно от данните, предоставени от Отдела за изпълнение на решенията на ЕСПЧ, който подпомага Комитета на министрите, общият брой български решения на стадия на изпълнението е 290, от които около 94 са прецеденти (решения, които поставят самостоятелен проблем по Конвенцията), а останалите са решения, които установяват повтарящи се нарушения. За сравнение, през 2015 г. общият брой решения е бил 272, а прецедентите са били 90. От прецедентите 24 са били в засилена процедура, а от решенията с повтарящи се нарушения - 130 са били в засилена процедура. Останалите са в стандартната процедура¹.

Следва да се отбележи като тревожна тенденция обстоятелството, че по брой прецеденти в засилена процедура България се намира на **четвърто място** (заедно с Молдова) със 7% дял от всички решения-прецеденти в засилена процедура. Непосредствено след България се нареждат Италия (6% от всички прецеденти в засилената процедура) и Румъния (5% от всички решения прецеденти в засилената процедура).

През 2016 г. приключи наблюдението на 31 решения, от които 14 прецеденти (2 в засилена и 12 в стандартна процедура) и 17 решения с повтарящи се нарушения (4 в засилена процедура и 13 в стандартна). За сравнение, през 2015 г. приключи наблюдението на общо 79 решения и приятелски споразумения, от които 14 бяха прецеденти.

От началото на 2017 г. до 4 април 2017 г., въз основа на представена в края на миналата година и началото на тази година информация, е приключило наблюдението на изпълнението на 47 решения².

II. ПРЕГЛЕД ЗА СЪОТВЕТСТВИЕ НА ЗАКОНОПРОЕКТИТЕ С КОНВЕНЦИЯТА

¹Реформата на работните методи на Комитета на министрите през 2011 г. въведе система за определяне на приоритети в работата по наблюдение изпълнението на решенията. Най-важните решения на ЕСПЧ, които поставят сложни, структурни и системни проблеми, са поставени в т.нар. засилена процедура на наблюдение, при която държавите са длъжни да предоставят по-често и по-изчерпателна информация по предприетите мерки за изпълнение.

² От тези дела 5 са прецеденти в стандартна процедура, 1 - прецедент в засилена процедура (делото Начова) и 34 повтарящи се решения от засилената процедура от групата "Китов срещу България" (решения, свързани с прекомерна дължина на производства).

Част от процеса на изпълнение на решенията на ЕСПЧ е въвеждането на ефективни правни средства за защита и предотвратяване на бъдещи нарушения на Конвенцията, което се осъществява чрез прегледа за съответствие на законопроектите с Конвенцията и практиката на Съда. Задължението за извършване на преглед на проектите на нормативни актове за съответствие с Конвенцията и практиката на ЕСПЧ е предвидено в декларацията, приета от държавите членки на конференцията на високо ниво в Брайтън през 2012 г., и препотвърдено в Декларацията, приета на конференцията на високо ниво на държавите членки на Съвета на Европа в Брюксел през 2015 г.

В изпълнение на този важен политически ангажимент през 2016 г. бяха приети изменения в Закона за нормативните актове. Промените в чл. 28 касаят възлагане на нови правомощия на Министерство на правосъдието поради специфичната експертиза по Конвенцията на дирекция „Процесуално представителство на Република България пред Европейския съд по правата на човека“. Съгласно измененията в чл. 28 (3), проектът на нормативен акт, който подлежи на разглеждане от Министерския съвет, се придружава и от справка за съответствието му с Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи и с практиката на Европейския съд по правата на човека, която се изготвя от Министерството на правосъдието.

Законът в тази част влезе в сила на 6 ноември 2016 г.

III. КРАТЪК ОБЗОР НА РЕШЕНИЯТА, ЧИЕТО ИЗПЪЛНЕНИЕ Е ПРИКЛЮЧИЛО, КАКТО И НА РЕШЕНИЯТА, ПО ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА КОИТО Е БИЛ КОНСТАТИРАН ЗНАЧИТЕЛЕН НАПРЕДЪК

1. Изпълнени решения за 2016 г.

Задължението на българската държава по силата на чл. 46 от Конвенцията да изпълнява окончателните решения на ЕСПЧ се състои в предприемането на мерки с индивидуален и общ характер. Мерките с индивидуален характер са такива по изплащане на присъденото обезщетение и други мерки, които да сложат край на нарушението и да заличат последиците му, така че да се постигне, доколкото е възможно, *restitutio in integrum* спрямо жалбоподателя (например възобновяване на съдебни производства, където е необходимо, и др.). Задължението на държавата да изпълнява решенията на ЕСПЧ включва и предприемането на мерки от общ характер, които са с превантивен ефект по отношение на сходни нарушения. Целта на тези мерки е да не се стига в бъдеще до нарушения на Конвенцията.

След като Комитетът на министрите реши, че държавата е изпълнила тези задължения и е приложила успешно съответните мерки от индивидуален и общ характер, той слага край на наблюдението на изпълнението на решенията със заключителна резолюция.

Както беше посочено по-горе, през 2016 г. Комитетът на министрите приключи наблюдението по изпълнението на 31 решения и приятелски споразумения, от които

14 прецеденти. Една част от решенията, чието наблюдение приключи през годината, представляват изолирани случаи на нарушения на Конвенцията, докато друга част засягат сериозни и повтарящи се проблеми в българската правна система.

А. На първо място следва да се открие приключването на наблюдението по изпълнението на делата от групата *Начова срещу България* (която включва и делата *Цеков, Каранджа, Влаеви, Димов и други, Филипови, Васил Саилов Петров*) с две финални резолюции от 2016 г.³ и 2017 г.⁴.

Решенията в групата засягат неоправдано или прекомерно използване на огнестрелно оръжие от полицейски служители, както и липса на адекватно планиране и контрол на полицейски операции (нарушения на чл. 2 или чл. 3).

Позовавайки се на доклади на българската държава по изпълнение на тази група решения, Комитетът на министрите отчете измененията през 2012 г. в Закона за МВР относно абсолютната необходимост при употребата на огнестрелно оръжие от полицията. Бяха отчетени и промените през 2016 г. в Закона за военната полиция, въвеждащи стандарта „абсолютна необходимост“ при употреба на огнестрелно оръжие от военната полиция⁵. Също така Комитетът на министрите отчете промяната в правната рамка и административната и съдебна практика след 2011 г. с измененията в Наказателния кодекс относно въвеждането на расистките мотиви като отегчаващо вина обстоятелство при престъпления, свързани със смърт и насилие.

Б. Приключи наблюдението на изпълнението на решения от групата *„Белев срещу България“* и *„Христова и други срещу България“*⁶. Делата касаят предоставяне на привилегии на данъчната администрация за възстановяване на публичните вземания без процедурни гаранции срещу произволното им прилагане. Случаите бяха закрити след поредица изменения на Данъчно-осигурителния процесуален кодекс и на Гражданскопроцесуалния кодекс, съгласно които ако Агенцията за държавни вземания се е намесила в изпълнителното производство, но е останала неактивна (съответно за 6 или 12 месеца), заинтересованите страни могат да поискат изпълнението да бъде възобновено - по реда на Гражданския процесуален кодекс или като част от процедура по несъстоятелност.

В. Бяха приети разпоредби, гарантиращи правото на лишени от свобода да бъдат включени в обучителни програми в местата за лишаване от свобода, с което приключи наблюдението по делото *Вельо Велев срещу България*.⁷

³ <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-167448>.

⁴ <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-173276>.

⁵ <http://hudoc.exec.coe.int/eng?i=004-3601>.

⁶ [http://hudoc.exec.coe.int/eng#{"EXECApno":\["16354/02"\],"EXECIdentifier":\["001-164871"\]}](http://hudoc.exec.coe.int/eng#{).

⁷ [http://hudoc.exec.coe.int/eng#{"fulltext":\["16032"\],"EXECIdentifier":\["001-162836"\]}](http://hudoc.exec.coe.int/eng#{).

Г. Делото *Рахмани и Динева*⁸ засягаше прекомерната продължителност на прегледа за законосъобразност на заповедите за задържане с цел екстрадиция или експулсиране и липсата на възможност съдът да разпореди освобождаване на чужденеца, дори в случай на незаконно задържане (нарушение на чл. 5 § 4). След промяна на законодателството през 2009 г. националните съдилища вече разглеждат в по-кратки срокове жалби срещу такива заповеди и имат компетентност да разпоредят освобождаване на задържаното лице в случай на незаконно задържането.

2. Решения, по изпълнението на които беше отбелязан значителен напредък

А. Пренаселеност и лоши условия в местата за лишаване от свобода и средствата за защита срещу тях (чл. 3 и чл. 13)⁹

а) Както беше посочено и в предишните доклади на министъра на правосъдието, в периода 1995-2015 г. делегации на Европейския комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отношение или наказание (КПИ) към Съвета на Европа посетиха почти всички български затвори, както и голям брой следствени арести. Всички посещения завършиха с констатиране на сериозни недостатъци в местата за лишаване от свобода и препоръки за преодоляване на проблемите. В резултат на липсата на решителни действия от страна на българската държава в тази връзка, пълното или частично неизпълнение на препоръките на КПИ и продължаващото влошаване на положението на лишените от свобода, на 26 март 2015 г. КПИ направи публично изявление (мярка, която се предприема в изключителни случаи), с което идентифицира в обобщен вид констатираните проблеми и насърчи българските власти да предприемат спешни мерки.

Малко преди това, на 27 януари 2015 г., ЕСПЧ постанови пилотното решение *„Нешков и други срещу България“*, с което установи нарушения на чл. 3, забрана за нечовешко и унижително отношение, и на чл. 13, право на ефективни вътрешноправни средства за защита, от Конвенцията. ЕСПЧ постанови, че в България съществува системен проблем с лошите условия в местата за лишаване от свобода и липсват ефективни правни средства за защита, превантивно и компенсаторно, срещу тези условия. Това решение не е изолиран случай, а обобщава изводите, направени в редица предходни осъдителни решения срещу България, в които се констатират сходни проблеми. Те са обединени в групата *Кехайов срещу България*, чието изпълнение е наблюдавано от Комитета на министрите към Съвета на Европа в засилена процедура. Решението *Нешков и други срещу България* дава насоки как да бъде изпълнено и поставя срок от 18 месеца за въвеждане на ефективни превантивно

⁸ Application No. 20116/08, judgment final on 10/08/2012, CM/ResDH(2016)54.

⁹ „*Нешков и други срещу България*“ (пилотно решение) и група решения „*Кехайов срещу България*“.

и компенсаторно средство за защита (параграф 290 от решението). Срокът изтече на 1 декември 2016 г.

Тъй като ефективността на средствата за защита и особено на превантивното средство за защита е неразривно свързана с успешното предприемане на общи мерки за справяне с пренаселеността и лошите материални условия в местата за лишаване от свобода, разрешаването на тези проблеми се оказва ключов фактор за успешното въвеждане на посочените средства.

За изпълнение на препоръките на КПИ и решенията на ЕСПЧ бяха предприети две групи мерки. От една страна, бяха предприети мерки за подобряване на условията в местата за лишаване от свобода чрез ремонти и откриване на две нови затворнически общежития, в село Разделна към Варненския затвор и в село Дебелт към Бургаския затвор. От друга страна, бяха предприети законодателни изменения, които целят по-гъвкав режим за разпределяне на лишените от свобода с цел избягване на пренаселеност, както и въвеждане на компенсаторно и превантивно средства за защита.

Законът за изменение и допълнение на Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража беше приет през януари 2017 г. и влезе в сила в деня на обнародването си с изключение на разпоредбите, отнасящи се до превантивното средство за защита, които влязоха в сила на 1 май 2017 г.

Междувременно на своето 1280-то заседание, проведено на 7-10 март 2017 г., Комитетът на министрите разгледа предприетите от българската държава мерки. В свое решение, прието на заседанието, Комитетът на министрите отбеляза приемането на законодателните изменения и окуражи властите да продължат усилията за прилагане на останалите набелязани мерки; отбеляза, че наскоро приетите вътрешноправни средства за защита изглеждат отговарят на изискванията на решението *Нешков и други* и прикани властите да наблюдават отблизо тяхното функциониране; отбеляза необходимостта от продължаване на мерките за подобряване на условията и намаляване на пренаселеността с цел добро функциониране на превантивното средство; покани властите да изработят национална стратегия и план за действие за подобряване на медицинската помощ в местата за лишаване от свобода¹⁰.

¹⁰ **1280 събрание (7-10 март 2017 г.)**

Представителите (на държавите-членки):

1. отбелязват с удовлетворение, че наскоро е предприета важна законодателна реформа в отговор на пилотното решение *Нешков и други* и публичното изявление на Европейския комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание от 25 март 2015 г.; силно окуражават властите да продължат усилията си за осъществяването на всички посочени от тях обещаващи мерки;

2. отбелязват в това отношение, че наскоро приетите вътрешноправни средства за защита изглеждат, че съответстват на основните изисквания на пилотното решение *Нешков и други* и приканват властите да следят внимателно тяхното приложение на практика; въпреки това отбелязват, че е необходим

б) Първата група проблеми, констатирани в решението *Нешков и други* и в повечето решения от групата *Кехайов*, е свързана с лошите материални условия и пренаселеността в местата за лишаване от свобода. Предприетите мерки за преодоляване на този вид проблеми бяха споменати най-общо по-горе.

Също така в някои свои решения, например *Йордан Петров срещу България* и *Червенков срещу България*, ЕСПЧ намира други, по-специфични нарушения на Конвенцията заради кумулативния ефект от лошите условия в местата за лишаване от свобода и автоматичното прилагане на специалния режим при изтърпяване на наказанията доживотен затвор и доживотен затвор без замяна. В тези решения Съдът критикува автоматичното прилагане на специалния режим на изтърпяване на наказанията доживотен затвор и доживотен затвор без замяна в продължение на 5 години и без възможност за индивидуална оценка на необходимостта от прилагане на подобна мярка преди изтичането на този срок¹¹.

В решение от 2014 г. по делото „*Харакчиев и Толумов срещу България*“ ЕСПЧ намери, че кумулативният ефект от специалния режим на изтърпяване на наказанието, лошите материални условия на задържане и периода, през който жалбоподателите са живели в тези условия (съответно дванадесет и четиринадесет години), води до нарушение на чл. 3 от Конвенцията. Това решение засяга също така наказанието доживотен затвор без замяна, в конкретното дело изтърпявано от единия от жалбоподателите. Съгласно практиката на Съда, за да бъде това наказание в съответствие с чл. 3 от Конвенцията, трябва да съществува възможност за неговото редуциране. В България такова редуциране може да бъде постигнато посредством

допълнителен напредък в подобряването на условията на задържане и намаляване на пренаселеността в местата за лишаване от свобода, за да се осигури правилното функциониране на превантивното средство за защита;

3. по отношение на пренаселеността в местата за лишаване от свобода, приканват властите да въведат в експлоатация затворническото общежитие в Дебелт; отново приканват властите да предоставят информация за въздействието на предприетите мерки за улесняване на достъпа до дейности извън килиите;

4. по отношение на битовите условия, отбелязват с интерес информацията, свързана с ремонтните дейности, извършени през 2016 г. и приканват властите да осъществят бързо все още необходимите спешни ремонтни дейности и да осигурят адекватно финансиране за тази цел през 2017 г.;

5. приканват, освен това, властите бързо да приемат и осъществят националната стратегия и план за действие за подобряване на здравните грижи в местата за лишаване от свобода, разработвани със съдействието на Съвета на Европа.

6. по отношение на реформата на специалния режим на изтърпяване на наказание лишаване от свобода, приканват властите да изяснят дали наскоро приетите промени предвиждат възможността лишените от свобода да поискат по своя инициатива преразглеждане на определения им режим; приканват ги също да предоставят информация за предвижданите мерки за избягване на нарушения, дължащи се на автоматичното прилагане на много ограничителен режим спрямо лица, които са задържани под стража и обвинени в извършване на престъпления, наказуеми с доживотен затвор;

7. припомнят, че не са необходими по-нататъшни индивидуални мерки в 23 стари случая; приканват властите да предоставят допълнителна информация за индивидуалните мерки относно жалбоподателите Халил Адем Хасан, Радев, Димитров и Рибов, както и по делото Йордан Петров що се касае до справедливостта на наказателното производство срещу жалбоподателя след неговото възобновяване.

¹¹ Виж параграф 128 от решението по делото *Йордан Петров* и параграфи 69 и 70 от решението по делото *Червенков*.

упражняване на правото на Президента да помилва. Съдът заключава, че в България до 2012 г. това наказание *де факто* не е могло да бъде намалено поради липсата на гаранции при упражняването на правото на Президента да помилва. Съдът счита, че след 2012 г. такива гаранции вече има и наказанието на жалбоподателя е *де факто* „намалено“. При все това лошите материални условия и специалният режим на изтърпяване на наказанието ограничават възможността лишеният от свобода да се поправи и следователно да му се намали наказанието.

По отношение на пренаселеността приетите наскоро промени в законодателството предвиждат осъвременени правила за първоначалното разпределение на лишеният от свобода и възлагане на повече правомощия в тази насока на отговорните органи по изпълнение на наказанията, възможност органите по изпълнение на наказанията да преместват лишени от свобода като отчитат пренаселеността, нови правила и процедура за предсрочното условно освобождаване. По отношение на специалния режим, се предвижда след изтичане на едногодишен период от изтърпяване на наказанието задължително да се прави преценка дали да се смени режима, като осъденият ще може да обжалва неблагоприятния за него резултат пред административния съд. Също така на всеки шест месеца ще се прави нова преценка относно основанията за продължаване на специалния режим. Успоредно с това се предлага и възможност за началника на затвора да разрешава на осъдени на доживотен затвор и доживотен затвор без замяна да участват в различни дейности съвместно с други лишени от свобода, за да се минимизира негативният ефект от продължителната изолация, без да бъде отменян специалният режим.

в) Втората група проблеми, идентифицирани в решението *Нешков и други* и в редица решения на Съда от групата *Кехайов*, засяга липсата на ефективни вътрешноправни средства (превантивно и компенсаторно) за защита във връзка с лошите условия на задържане. Съгласно практиката на Съда, по силата на чл. 13 от Конвенцията държавата трябва да предвиди и компенсаторно, и превантивно средство за защита срещу нарушения на чл. 3 от Конвенцията, свързани с лошите условия на задържане.

Със законодателните изменения от 2017 г. тези недостатъци бяха преодолени чрез въвеждането на специфично съдебно средство за лишени от свобода и задържани под стража за компенсиране на вреди в резултат на нарушение на забраната за изтезание, нечовешко или унижително отношение от страна на специализираните органи по изпълнение на наказанията, регламентирана изрично в нова редакция на чл. 3 от ЗИНЗС.

Също така в отговор на решението *Нешков и други* бе въведено липсващото до този момент в българската правна система ефективно превантивно средство за защита срещу лоши условия на задържане и пренаселеност. Превантивното средство по същество представлява процедура, чрез която лишеният от свобода може да постигне прекратяване на едно положение, с което се нарушават негови права, гарантирани

както в чл. 3 от Конвенцията, така и в предложената нова редакция на чл. 3 от ЗИНЗС, чиято ал. 2 обхваща и по-леки случаи на поставяне в неблагоприятни условия в местата за лишаване от свобода.

Беше разписана и процедура, съгласно която задържаните под стража ще могат да подават жалби, както за нарушения на основни права, които влизат в обсега на чл. 3 от Конвенцията, така и за по-леки нарушения (действия и бездействия) от страна на затворническата администрация. Целта е да се уеднакви редът за оплаквания на лишени от свобода и задържани под стража, свързани с незаконосъобразни действия и бездействия на администрацията.

Б. Проблеми, свързани с прекомерно силовия характер на полицейски операции

Както ще стане дума по-долу, в редица свои решения срещу България ЕСПЧ намира нарушения на чл. 2 и чл. 3 от Конвенцията, защитаващи фундаментални права като правото на живот и забраната за изтезание и нечовешко отношение. Решенията, които касаят нарушения на тези разпоредби поради действия на полицията или други държавни служители, са обединени в две големи групи: „*Начова срещу България*” (решения, отнасящи се до недостатъци в законодателството, които позволяваха употреба на оръжие, която не е абсолютно необходима, от полиция или военна полиция, както и липса на ефективно разследване на смърт или нечовешко и унижително отношение в тази връзка) и „*Великова срещу България*” (решения, отнасящи се до прекомерна употреба на сила от страна на полицията или надзорния състав в местата за лишаване от свобода и неефективното разследване на случаи на смърт или нечовешко отношение, или до психологическите последици на прекомерно силови полицейски операции и липсата на ефективно средство за защита срещу подобни операции).

Както бе посочено, няколко решения от групата *Великова* касаят конкретно упражняването на прекомерен психологически натиск върху заподозрени в извършването на престъпления или близки до тях лица при провеждане на полицейски операции. По-конкретно това са решенията по делата *Гуцанови*, *Говедарски*, *Славов и други*. В тези решения ЕСПЧ беше установил нарушение на чл. 3 от Конвенцията във връзка с прекалено агресивния начин, по който са били извършени полицейски операции, и ефекта им върху близки на заподозряното лице.

Междувременно обаче практиката на националните съдилища по искове по ЗОДОВ, свързани с търсене на обезщетение в подобни случаи, се промени. В решение № 8948 от 18 юли 2016 г. Върховният административен съд осъди МВР за вреди от това, че негови служители с автомати и качулки нахлуват в дома на ищеца рано сутринта, поставят му белезници и го извеждат на улицата без дрехи, където го държат повече от половин час с ръце на гърба, обърнат с лице към оградата. По същото време въоръжените служители събуждат децата и съпругата на ищеца, отвеждат ги в хола на

къщата и извършват претърсване на дома. ВАС намира, че претърпените неимуществени вреди са в резултат на действия на служители на МВР при изпълнение на задачи, свързани с разрешено по искане на Софийска градска прокуратура извършване на процесуално-следствено действие – претърсване на жилището. ВАС установява, че извършените в случая действия от служители на МВР са в пряко противоречие с изискванията на ЗМВР. Присъдено е обезщетение.

Това решение на ВАС беше възприето от ЕСПЧ като промяна в съдебната практика и съответно въвеждане на ефективно вътрешноправно средство за защита за нарушения на чл. 3 от Конвенцията, свързани с показното и прекалено силово извършване на полицейски операции (виж решението по делото *Посевини срещу България*). Предстои комуникиране на тази практика на ВАС, както и евентуално друга постановена в подобен смисъл, до Комитета на министрите с предложение за закриване на наблюдението на тази подгрупа дела.

В. Избягване на двойната наказуемост (спазване на принципа *ne bis in idem* в чл. 4 от Протокол 7)

В решението *Цоньо Цонев срещу България* (2) ЕСПЧ намира нарушение на чл. 4 от Протокол № 7 (правилото *ne bis in idem*).

Накратко фактите по делото и мотивите на Съда са следните. На 11 ноември 1999 г. жалбоподателят нанася побой на свой познат. Кметът на гр. Габрово го наказва с глоба от 50 лв. по реда на Наредба 3 за опазване на обществения ред на територията на габровската община от 1992 г. Впоследствие прокурор повдига обвинение на жалбоподателя за нанасяне на средна телесна повреда. На 14 ноември 2001 г. Габровският районен съд осъжда жалбоподателя на лишаване от свобода за причиняване на средна телесна повреда. Присъдата е потвърдена на втора инстанция, както и от ВКС на 14 октомври 2002 г. ЕСПЧ намира, че на базата на критериите, установени в практиката, административнонаказателното производство срещу жалбоподателя представлява „наказателно производство“ по смисъла на чл. 4 от Протокол № 7 към Конвенцията. Последвалото наказателно производство срещу жалбоподателя е засягало от фактическа страна същото деяние, за което той вече е бил наказан. Следователно Съдът намира нарушение на чл. 4 от Протокол № 7.

В изпълнение на решението на 22 декември 2015 г. Върховният касационен съд прие Тълкувателно решение № 3, с което даде задължителни указания с оглед избягване на нарушения на принципа *ne bis in idem*. В него ВКС посочи обаче, че следва да се предприемат „комплексни законодателни изменения *de lege ferenda*“, за да се постигне такава уредба, която да гарантира, от една страна, спазване на принципа, а от друга, ефективно наказателно преследване при извършване на престъпления.

Общите мерки по изпълнение на решението *Цоньо Цонев срещу България*, както и препоръките, направени в Тълкувателното решение на ВКС изискват

предприемане на законодателни промени с цел избягване на бъдещи подобни нарушения. С изменения от м. юли 2017 г. законодателни мерки бяха направени промени в Закона за административните нарушения и наказания и в Наказателно-процесуалния кодекс в горепосочения смисъл.

Г. Използване на специални разузнавателни средства (групата решения *Екимджиев срещу България*, чл. 8 от Конвенцията).

Решенията „Асоциация за европейска интеграция и права на човека и Екимджиев срещу България”, „Киров срещу България”, „Георги Йорданов срещу България” и други се отнасят до липсата на достатъчно гаранции в българското законодателство срещу риска от злоупотреби при използването на специални разузнавателни средства („СРС“), както и до липса на ефективно вътрешноправно средство за защита в подобни случаи.

В резултат на тези решения бяха направени съществени законодателни изменения в посока засилен съдебен контрол върху използването на СРС и създаването на Национално бюро за контрол върху СРС.

Остават неизяснени най-вече някои въпроси, свързани с обработката, оценката, защитата и унищожаването на данни, получени чрез СРС, както и обхвата на съдебния контрол при разглеждане на искиове по ЗОДОВ за незаконно използване на СРС (в частност в случаите, в които ищецът не се позовава на решение на Националното бюро за контрол на специалните разузнавателни средства или на информация, получена в рамките на наказателно производство).

Мерките по изпълнението на тази група решения, както и законодателните промени от 2013 г., 2015 г. и 2016 г. бяха предмет на разглеждане на заседанието на Комитета на министрите през юни 2017 г.¹²

¹² 1288 събрание (6-7 юни 2017 г.)

Представителите (на държавите-членки):

1. отбелязват, че не са необходими допълнителни индивидуални мерки по делата Асоциация за европейска интеграция и права на човека и Екимджиев, Горанова-Караенева, Киров, Хаджиев и Нацев; приканват властите да предоставят информация относно индивидуалните мерки по делата Георги Йорданов и Савови;
2. приветстват важния напредък в сферата на съдебния контрол при разглеждането на искания за използване на специални разузнавателни средства и използването на специални разузнавателни средства в контекста на националната сигурност, както и създаването на Национално бюро като независим държавен орган, който осъществява наблюдение и също така извършва проверки по молби на граждани;
3. въпреки това, отбелязват, че първоначално разрешение за прилагане на специални разузнавателни средства в контекста на борба с тероризма и защита на националната сигурност за срок от две години без никакъв периодичен съдебен преглед през този период би могло да отслаби гаранциите за защита, присъщи на съдебния контрол, и приканват властите да предоставят оценка за възможни мерки в това отношение;
4. приканват властите също така да предоставят тяхната оценка относно вероятността в действителност да бъде изградена обща база данни за исканията за разрешение за използването на специални разузнавателни средства; приканват властите да предоставят и конкретна информация относно правомощията на съдилищата за събиране на доказателства, когато разглеждат искиове за обезщетение за незаконосъобразно използване на специални разузнавателни средства;

Д. Нарушения на правото на процес в разумен срок (чл. 6 от Конвенцията)

Както беше посочено в доклада на министъра на правосъдието за 2015 г., наблюдението на изпълнението на петдесет и четири решения, в т.ч. пилотните решения *„Димитров и Хамънов срещу България“* и *„Фингер срещу България“*, беше закрито през 2015 г. вследствие на създаденото средство за обезщетяване на вреди от бавно правосъдие. Все пак в групата решения *„Китов срещу България“* и *„Джангозов срещу България“* останаха за наблюдение известен брой решения, по които Комитетът на министрите счете, че е необходимо да се предприемат мерки за преодоляване на проблемите, констатирани от ЕСПЧ, а именно - редуциране на дължините на съдебните производства пред най-натоварените съдилища, избягване на необосновани забавяния на досъдебната фаза на производствата, включително поради ненужно връщане на делата от съда, и въвеждане на ефективно ускорително средство за наказателните дела, което да е ефективно и за двата стадия на наказателния процес.

С оглед необходимостта от предприемане на допълнителни мерки по отношение на тези проблеми би било полезно да се потърси чуждестранна експертиза (напр. от Европейската комисия за ефективност на правосъдието (СЕРЕЈ)), която да оцени съдебната система като цяло, качеството на правосъдието в най-натоварените съдилища, както и да идентифицира нуждите на конкретните (претоварени) съдилища и възможностите за подобряване на тяхната работа чрез оптимално използване на ресурси и оптимизация на процеси. Предложение в този смисъл беше отправено през 2016 г. от министъра на правосъдието до Висшия съдебен съвет.

По отношение на мерките за ускоряване на производството, наличните механизми като отправянето на сигнал до административния ръководител или проверките на Инспектората към Висшия съдебен съвет действително могат да имат дисциплиниращ ефект спрямо съда, но не водят пряко до ускоряване на производството.

Такъв ускоряващ механизъм в гражданския процес, макар с непълен обхват, е уреден в Гражданския процесуален кодекс – т.нар. „молба за бавност“. ЕСПЧ принципно приема, че молбата за бавност може да служи за ускоряване на гражданското производство и така да бъде ефективно правно средство за защита, но отбелязва в някои свои решения, че този институт не може да предотврати някои видове забавяния (например забавяния пред касационната инстанция).

Възможността на обвиняемия да поиска прекратяване на наказателното производство на досъдебната фаза по реда на глава 26 от НПК е остро критикувана от Съда и от Комитета на министрите поради потенциалната несъвместимост с други права, защитени от Конвенцията (виж по-долу в доклада). По отношение на съдебната

5. поощряват властите да продължат тясното взаимодействие със Секретариата, за да предоставят необходимите разяснения относно възможни други нерешени въпроси, посочени в информационен документ СМ/Inf/DH(2013)7.

фаза на наказателното производство ускорителен механизъм липсва *изцяло*, поради което се констатират и повтарящи се нарушения на изискването за разглеждане на делото в разумен срок. В свое решение от декември 2012 г., Комитетът на министрите препоръча на българските власти да въведат ефективно ускорително средство в областта на наказателното производство¹³. Изготвеният през 2016 г. проект на закон за изменение и допълнение на НПК¹⁴, приет от Народното събрание през м. юли 2017 г., предвижда сериозна реформа на този институт и привеждането му в съответствие с международните стандарти.

ЧАСТ ВТОРА

ОБЗОР НА РЕШЕНИЯТА, ПО КОИТО ВСЕ ОЩЕ НЕ СА ВЗЕТИ ВСИЧКИ МЕРКИ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕТО ИМ ПО СМИСЪЛА НА ЧЛ. 46 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

¹³ „т. 4. от решението: Насърчава властите да продължат работа по въвеждането на ускоряващо средство в наказателното производство“;

¹⁴ <http://www.justice.government.bg/15/>

Решенията срещу Република България, поставящи най-сериозни проблеми, са обединени в няколко групи и се разглеждат от Комитета на министрите в „процедура на засилено наблюдение“¹⁵, както следва:

1. група „*Великова срещу България*“ - смърт или телесни повреди, причинени при необоснована или прекомерна употреба на сила от служители на полицията, и неефективно разследване;

2. група „*С.З. срещу България*“ / „*Колеви срещу България*“ (тази относително нова група, разглеждана в засилената процедура, повдига проблеми, вече установени и в по-старата група „*Ангелова и Илиев срещу България*“). В решението *С.З. срещу България* ЕСПЧ установява, че има системен проблем с ефективността на разследванията на престъпления, свързани с насилие, извършено както от представители на държавата, така и от частноправни субекти, а в решението *Колеви* ЕСПЧ установява, че не съществуват достатъчно гаранции за независимостта на евентуално наказателно разследване срещу Главния прокурор;

3. решение „*ОМО Илинден и други срещу България*“ - нарушение на свободата на сдружаване поради необосновани откази за регистрация на сдружението жалбоподател;

4. група „*С.Г. и други срещу България*“ - недостатъци на съдебния контрол при експулсиране на чужденци на основание защита на националната сигурност, липса на средство за защита със суспензивен ефект в случай на оплаквания, отнасящи се до риск от нечовешко отношение или риск за живота в приемащата държава, и други;

5. решение „*Ненчева и други срещу България*“ - смърт на деца в Дома за деца и младежи с тежки умствени увреждания в с. Джурково и неефективно разследване на тези случаи;

6. група „*Йорданова и други срещу България*“ и „*Иванова и Черкезов срещу България*“ - липса на разглеждане на пропорционалността на заповеди за освобождаване на държавни или общински имоти и на заповеди за премахване на незаконни постройки, когато заповедите лишават засегнатите лица от единственото им жилище;

7. група „*Станев срещу България*“ (решение на Голямата камера) и „*Станков срещу България*“ - липса на гаранции при настаняване в институции на хора с увреждания, липса на възможност ограничено запретено лице само да поиска от националния съд отмяна на запрещението;

8. група „*Екимджиев срещу България*“ - липса на достатъчно гаранции при употребата на специални разузнавателни средства (за тази група стана дума по-горе в контекста на решенията по изпълнението на които е постигнат значителен напредък);

¹⁵ Причината изпълнението на едно решение на ЕСПЧ да бъде поставено под засиленото наблюдение на Комитета на министрите може да бъде свързана с необходимостта от предприемане на спешни индивидуални мерки по отношение на жалбоподателите или с идентифицирането от страна на Съда или Комитета на министрите на структурен и/или сложен проблем в националната система. Както подсказва и самото наименование, тези решения са обект на по-засилен и интензивен контрол и периодично се включват в дневния ред на събранията на Комитета на министрите за обсъждането им.

9. група „*Китов срещу България*“ и група „*Джангозов срещу България*“ - дължина на наказателни и граждански производства и липса на ефективно средство за защита (по тази група дела също беше постигнат значителен напредък, виж по-горе);

10. решение „*Международна банка за търговия и развитие срещу България*“ – това дело разглежда проблеми, вече установени в делото „*Капитал Банк АД срещу България*“, отнасящи се до недостатъци, свързани с невъзможността за участие на акционерите в производството по обжалване на акта за отнемане на лицензията, и мерки, свързани с независимото представителство на банката в производството.

11. решение „*Кулински и Събев срещу България*“ (чл. 3 от Протокол № 1) – това решение засяга конституционната разпоредба, която забранява на лишени от свобода да упражняват правото си на глас.

В допълнение към тези групи, редица решения са обединени в групи в стандартна процедура на наблюдение или пък представляват единични или изолирани случаи.

По-долу са представени най-сериозните проблеми, които са констатирани в осъдителните решения на ЕСПЧ срещу България. В някои свои части докладът повтаря констатациите от докладите от 2013 г., 2014 г. и 2015 г. тъй като проблемите са запазили своята актуалност. Проблемите са констатирани както в решения, класифицирани „под засилено наблюдение“, така и в решения в стандартна процедура.

I. НАРУШЕНИЯ НА ПРАВОТО НА ЖИВОТ И ЗАБРАНАТА ЗА ИЗТЕЗАНИЯ, НЕЧОВЕШКО И УНИЗИТЕЛНО ОТНОШЕНИЕ (ЧЛ. 2 И ЧЛ. 3 ОТ КОНВЕНЦИЯТА)

1. В редица свои решения срещу България ЕСПЧ намира нарушения на Конвенцията по чл. 2 и чл. 3, защитаващи фундаментални права като правото на живот и забраната за изтезание и нечовешко отношение. Тези решения са обединени в две големи групи: „*Великова срещу България*“ (решения, отнасящи се до прекомерна употреба на сила от страна на полицията или надзорния състав в местата за лишаване от свобода и неефективното разследване в случаи на смърт или нечовешко отношение в тази връзка) и *С.З./Колеви срещу България*, като втората група се отнася до въпроси, разглеждани първоначално в групата „*Ангелова и Илиев срещу България*“ (решения, засягащи липсата на ефективно разследване в случаи на смърт, телесни повреди, изнасилвания, причинени от частни лица).

В решението „*С.З. срещу България*“, влязло в сила на 3 юни 2015 г., Съдът постановява, че българската държава е нарушила правата на жалбоподателката, гарантирани от чл. 3 от Конвенцията в неговия процедурен аспект, като не е провела ефективно разследване на изнасилване, отвличане и склоняване към проституция, а наказателното производство е било прекомерно продължително - от 1999 г. до 2014 г.

Съдът установява системен проблем с ефективността на наказателните производства в България, като се позовава на редица подобни решения от групата дела *Великова* или групата дела *Ангелова и Илиев*. Съдът отчита сложността на установения структурен проблем и препоръчва на българската държава да идентифицира, в сътрудничество с Комитета на министрите, причините за системния проблем, както и да предприеме подходящи общи мерки за предотвратяване на бъдещи подобни нарушения, за да не останат подобни престъпления ненаказани, да се гарантира върховенството на закона, както и доверието на обществото и пострадалия в съдебната система. Съдът напомня за тези свои препоръки в няколко последващи решения (*Мулини срещу България*, *Васил Христов срещу България*).

В решението по делото *Колеви срещу България* Съдът намира нарушение на чл. 2 от Конвенцията поради липсата на гаранции за независимо и ефективно разследване спрямо Главния прокурор.

2. След постановяването на решението „*Гуцанови срещу България*“, последвано от „*Славов и други срещу България*“ възникнаха въпроси, свързани с необходимостта от по-добро планиране на полицейски операции, свързани с т.нар. „показни арести“¹⁶. Продължава да стои с особена острота¹⁷ необходимостта от конкретни мерки за осигуряване на възможност за идентифициране чрез анонимни знаци на маскирани полицейски служители, работещи в специалните части, срещу които има оплаквания за нечовешко отношение, както и за осигуряване на безпристрастност и независимост на полицейски служители, които под някаква форма участват в разследвания или проверки на други полицейски служители, срещу които има оплаквания за неправомерна употреба на сила¹⁸.

В тази връзка, следва да се отбележи, че още в решението по делото *Христови срещу България*, ЕСПЧ прие, че „когато обстоятелствата са такива, че властите са задължени да използват маскирани служители за извършване на задържането, последните следва да бъдат задължени да покажат видимо някакви анонимни знаци за идентификация – например число или буква, като по този начин дадат възможност да бъдат идентифицирани и разпитани в случай на оплаквания относно начина, по който е била проведена операцията“. Изпълнението на това изискване, произтичащо от практиката на ЕСПЧ, налага да бъдат приети съответните изменения в ЗМВР (чл. 89) и ППЗМВР.

¹⁶ Виж пар. 8 от решението по делото *Гуцанови*.

¹⁷ Решение на КМ прието през март 2013 г. (1164-то събрание) „4. invited also the authorities to provide information on the precise measures envisaged in order to ensure the possibility of taking statements from agents from the special forces, if allegations of ill-treatment are made against them“. Виж в същия смисъл решение от септември 2016 г.

¹⁸ Виж решение на КМ от март 2013 г. „3. invited the Bulgarian authorities to provide information on the exact procedure followed in cases of allegations of ill-treatment by the police and on the measures taken to ensure the impartiality and independence of the police investigators who carry out investigative steps against other law-enforcement agents;“. Виж в същия смисъл решение от септември 2016 г.

3. Комитетът на министрите също така задълбочено продължава да проучва въпроса с възможността обвиняемият да поиска делото да бъде разгледано от съда след изтичане на определен период от време от привличането му като обвиняем (чл. 368 и чл. 369 от НПК). Тези разпоредби са пряка причина за няколко осъдителни решения, констатиращи нарушения на чл. 2 (право на живот) и чл. 3 (забрана на изтезанията и нечовешкото и унижително отношение) от Конвенцията¹⁹, а в определени хипотези могат да породят и въпроси по чл. 4 (забрана на робството и на принудителния труд, както и на трафика на хора) и чл. 8 (право на зачитане на личния и семейния живот) от Конвенцията. След приемането на тези разпоредби през август 2013 г., на 26 септември 2013 г., в рамките на 1179-то си събрание, Комитетът на министрите прие следното решение:

„[...]Що се отнася до въвеждането на превантивно средство за защита в наказателни производства:

[...]4. отбелязват, че изменението на НПК, позволяващо наказателното производство да бъде прекратено, ако в досъдебното производство от привличане на дадено лице като обвиняем са изтекли повече от две години, повдига въпроси, засягащи неговата съвместимост с изискванията на Конвенцията, по-конкретно в областта на ефективното разследване, и кани властите да представят информация на Комитета за мерките, които се предвиждат, за да се осигури съответствието на средството за защита с тези изисквания, както те са изяснени в пилотното решение по делото „Димитров и Хамънов срещу България“.

Необходимо е да се предприемат мерки, които да осигурят съответствие на така предвиденото средство за защита срещу прекомерната продължителност на наказателното производство с изискванията на Конвенцията в областта на ефективното разследване. Както беше посочено по-горе, приетите през м. юли 2017 г. изменения в НПК привеждат процедурата по глава 26 в съответствие с международните стандарти.

4. Във връзка с горепосочените групи решения „С.З. срещу България“/*„Колеви срещу България“*, „Ангелова и Илиев срещу България“ от особено важно значение е да се предприемат мерки, чрез които да се гарантира ефективността на наказателните производства, както и да се въведат гаранции за независимостта и ефективността на евентуално разследване, отнасящо се до Главния прокурор и други висши магистрати. Много от тези мерки са от съществено значение и за изпълнението на групата „Великова срещу България“, в която Комитетът на министрите разглежда наличието на някои по-специфични гаранции за ефективността на наказателни разследвания срещу представители на органите на реда.

¹⁹ Виж делата „Шишкови срещу България“ (жалба № 17322/04), „Бисер Костов срещу България“ (жалба № 32662/06), „Филипови срещу България“ (жалба № 24867/04).

Комитетът на министрите разгледа през м. декември 2016 г. групата *С.З./Колеви срещу България*²⁰. Предмет на разглеждане бяха конституционните и законодателни промени, приети през 2016 г. В бележките към решението на Комитета на министрите се отбелязва, че съществува обвързаност между общите мерки, необходими за изпълнението на *С.З.* и сходните му дела и общите мерки, необходими за изпълнение на решението *Колеви*, поради което същите е необходимо да бъдат разгледани от Комитета на министрите съвместно.

По отношение на изпълнението на решението *Колеви*, Комитетът на министрите отбеляза с интерес реформите, приети за засилване на автономията на прокурорите по наказателните производства, но отбеляза, че не е решен проблемът с липсата на независимост по отношение на разследвания срещу Главния прокурор, както е подчертано в делото *Колеви*. Взимайки предвид сложността на мерките, Комитетът на министрите реши да продължи разглеждането на изпълнението в процедура на засилено наблюдение.

По отношение на решенията, отнасящи се до наличието на системен проблем на неефективност на наказателните производства, Комитетът на министрите насърчи предприемането на мерки за въвеждане на ускоряващо средство за защита по наказателни дела и премахване на възможността за прекратяване на разследването единствено на основание на неговата продължителност. Също така насърчи властите да преценят необходимостта от укрепване на гаранциите по отношение на започването на разследвания и повдигане на обвинение в светлината на съответните актове и препоръки на Съвета на Европа. Комитетът на министрите прикани българските власти да предоставят информация за резултатите от своя анализ по отношение на други конкретни мерки, които биха могли да бъдат предприети за

²⁰ 1273 събрание (6-8 декември 2016 г.)

Представителите (на държавите членки):

1. отбелязва, че нито една индивидуална мярка не е възможна в случая *S.Z.*; прикани властите да уточнят дали все още е възможно да се разпита бившия главен прокурор г-н Ф., в контекста на възобновеното разследване по делото *Колеви*; както и да предоставят информация за текущото състояние на разследването по делото за Васил Христов; както и преценката на компетентните органи относно възможността за възобновяване на разследването по делото *Мулини*;
2. отбеляза с интерес, приети или планирани мерки за гарантиране на ефективността на разследванията и на предвиждания задълбочен анализ; в този контекст насърчава предприемането на мерки за въвеждане на ускоряващо средство за защита по наказателни дела и премахване на възможността за прекратяване на разследване единствено на основание на неговата продължителност;
3. приканва властите да предоставят информация за резултатите от своя анализ по отношение на други конкретни мерки, които биха могли да бъдат предприети за отстраняване на причините за системния проблем с неефективността на разследванията; в този контекст ги насърчава по-специално да се прецени необходимостта от укрепване на гаранциите по отношение на започването на разследвания и повдигане на обвинение, в светлината на съответните актове на СЕ;
4. отбеляза с интерес реформите, приети за засилване на автономията на прокурорите, които отговарят за един случай, но отбеляза, че не е решен проблемът с липсата на независимост по отношение на разследвания срещу Главния прокурор, както е подчертано в случая *Колеви*; като се има предвид сложността на мерките, необходими за тази цел, решава да продължи разглеждането на случая в процедура на засилено наблюдение;
5. прикани властите да предоставят информация относно постигнатия напредък във всички тези области до 01 септември 2017.

отстраняване на причините за системния проблем с неефективността на разследванията.

С оглед решението на Комитета на министрите е наложително да бъдат изготвени законодателни изменения за тяхното преодоляване. По-конкретно следва да се изследват възможностите за намаляване на формализма в наказателните производства и гарантиране на тяхната бързина и ефективност, разширяване на съдебния контрол върху отказите за образуване или прекратяването на наказателни производства особено в случаите, когато се засягат права по чл. 2 и чл. 3 от Конвенцията и др. В някои дела се поставя въпрос за обективността на разследванията. Това е един от проблемите, отбелязани в параграф 57 на решението *С.З. срещу България*. Необходимостта от предприемане на други мерки, които да подобрят работата на разследващите органи и прокуратурата, също следва да бъде обсъдена. Някои дела повдигат въпроси, отнасящи се до съдебната фаза на наказателния процес, свързани най-общо с практиката по връщане на делата на досъдебното производство за отстраняване на съществени процесуални нарушения и изменение на обвинението²¹. Тези въпроси следва също да бъдат включени в обхвата на анализа на причините за неефективността на наказателните производства.

5. Въпросът за ефективността на разследванията се поставя и в контекста на други по-специфични дела. Така например в делото *Ненчева срещу България* Съдът е преценил, че проведеното разследване, отнасящо се до смъртта на деца с увреждания, не е било ефективно по смисъла на чл. 2 от Конвенцията, защото не са били предприети действия за изясняване на евентуалната отговорност на служителите, които не са полагали пряко грижи за децата, но са отговаряли за подсигурияването на необходимите средства за физическото оцеляване на децата (виж пар. 134-136). В делото *Караахмед срещу България* Съдът е намерил нарушение на чл. 9 от Конвенцията поради липсата на ефективно разследване на действия, довели до сериозни смущения по време на петъчната молитва на мюсюлмани пред Баня Баши джамия в гр. София на 20 май 2011 г.

II. ГРУПАТА ДЕЛА „ОМО ИЛИНДЕН“ - НАРУШЕНИЯ НА ПРАВОТО НА СДРУЖАВАНЕ ПО ЧЛ. 11 ОТ КОНВЕНЦИЯТА ПОРАДИ ОТКАЗИ НА НАЦИОНАЛНИТЕ СЪДИЛИЩА ДА РЕГИСТРИРАТ ОРГАНИЗАЦИЯТА ЖАЛБОПОДАТЕЛ

В решенията от тази група ЕСПЧ намира нарушения на правото на сдружаване поради отказ за регистрация на сдружението жалбоподател по реда на Закона за юридическите лица с нестопанска цел (ЗЮЛНЦ). Проблемът беше анализиран и в трите предходни доклада на министъра на правосъдието до Народното събрание.

²¹ Виж, например, решение «Васил Христов срещу България», 81260/12, § 45 и решение «Димитров и други срещу България», 77938/11, §§ 86, 144 и 145

В своите решения ЕСПЧ критикува практиката на националните съдилища по прилагането на конституционната и законова забрана сдруженията да осъществяват „политически цели“. Според ЕСПЧ това ограничение трябва да се тълкува тясно, за да не се създава правна несигурност и да не се отказва регистрацията на сдружения, които си поставят цели, свързани с нормалното функциониране на едно демократично общество. ЕСПЧ посочва, че доколкото според българското право сдруженията не могат да се явяват на избори и да участват във властта, отказите за регистрацията на основание политическия характер на техните цели не съответстват на изискванията на Конвенцията, тъй като не съществува „обществена необходимост“ от подобен отказ. Това е така дори в случаите, в които сдружения заявяват, че ще подкрепят независими кандидати за избори или че ще провеждат събрания или митинги.

Втората група мотиви на националните съдилища за откази за регистрацията на сдружения са свързани с преследваните от тях цели, насочени срещу суверенитета, териториалната цялост и единството на нацията. Такива откази са били обект на разглеждане и критика от ЕСПЧ.

Третата група мотиви, които са критикувани от ЕСПЧ, са свързани с т.нар. формални изисквания на закона. Отказите за регистрацията, постановени на формално основание поради несъответствие на учредителните документи с изискванията на ЗЮЛНЦ, също следва да се разглеждат при спазване на принципа на пропорционалността и да бъдат мотивирани.

Въпреки множество мерки, предприети от изпълнителната власт след м. декември 2013 г., оценката на Комитета на министрите за изпълнението на решенията на ЕСПЧ по групата решения „ОМО Илинден срещу България“ остава негативна. В последното си решение от м. септември 2016 г. Комитетът на министрите отбеляза със загриженост, че новите откази за регистрацията на ОМО Илинден и още едно подобно сдружение, влезли в сила през 2015 г., са все така основани на мотиви, които са били вече критикувани от Съда въпреки многократните призови производствата за регистрацията да бъдат в пълно съответствие с изискванията на член 11 от Конвенцията.

Сериозен напредък и позитивно развитие по случая представлява направената през 2016 г. законодателна реформа (в сила от 1 януари 2018 г.), която предвиди опростена административна процедура за регистрацията на юридическите лица с нестопанска цел и преминаването на тези производства към Агенция по вписванията, подобно на търговските дружества.

Все пак пред националните власти стои задачата да очертаят точния обхват на разглеждането на молбите за регистрацията, тъй като съгласно чл. 21 от ЗТРРЮЛНЦ Агенцията също "проверява законосъобразността на обстоятелствата, които подлежат на регистрацията". Следва да се изясни как ще се извърши проверка на целите на едно сдружение и на средствата за постигането им и дали ще бъдат преодолени недостатъците по отказите за регистрацията, констатирани от ЕСПЧ.

Комитетът на министрите продължава да следи тази група дела в процедура на „засилено наблюдение“ и да изисква информация за предприетите мерки по изпълнение на решенията от българската държава за почти всяко свое заседание.

III. ЕКСПУЛСИРАНЕ НА ЧУЖДИ ГРАЖДАНИ (ЧЛ. 3 И ЧЛ. 13 ОТ КОНВЕНЦИЯТА И ЧЛ. 1 ОТ ПРОТОКОЛ 7)

В рамките на групата „*C.G. и други срещу България*“ (включваща 7 осъдителни решения срещу България и намираща се в процедура на засилено наблюдение от Комитета на министрите) се установяват различни недостатъци на разпоредбите на Закона за чужденците в Република България (ЗЧРБ) и съдебния контрол при експулсирането на чужденци.

Въпреки промените и хармонизирането на ЗЧРБ с европейското право и с Конвенцията не са преодолен изцяло констатираните и посочени от ЕСПЧ проблеми, произтичащи пряко или косвено от несъвършенствата в съществуващата законова уредба. В повечето от тях ЕСПЧ, на основание чл. 46 от Конвенцията, дава конкретни указания за това какви общи мерки следва да бъдат предприети, за да бъдат изпълнени постановените решения²².

1. На първо място се поставя проблемът за липсата на адекватно правно средство за защита при твърдения, че експулсирането на дадено лице в определена приемаща държава би застрашило неговия живот или би го изложило на опасност от изтезание или нечовешко или унижително отношение.

Според ЕСПЧ недостатъците на съществуващата в момента законодателна уредба се дължат на първо място на липсата на *автоматичен суспензивен ефект* на изпълнението на заповед за експулсиране, когато е повдигнато оплакване за риск за живота или опасност от нечовешко и унижително отношение в държавата, в която трябва да се експулсира лицето, до приключване на съдебното производство или до съдебно произнасяне относно наличието или липса на подобен риск²³. Вторият проблем е фактът, че няма задължение за експулсиращия орган за упоменаване на приемащата лицецо държава в обвързващ правен акт, за да е възможна преценката за наличието или липсата на риск от третиране в нарушение на чл. 2 или чл. 3 от Конвенцията на нейната територия. Аналогично, всяка промяна на държавата, в която се предвижда определено лице да бъде експулсирано, трябва също да подлежи на обжалване.

В своето решение от март 2017 г. по изпълнението на решенията в групата „*C.G. и други срещу България*“²⁴, Комитетът на министрите за пореден път отбеляза този проблем и препоръча изрично на българските власти да приемат законодателни

²² Виж решението *M. и други*, параграф 138 и решението *Aуад*, параграф 139.

²³ Виж например, *M. и други*, параграф 130.

²⁴ https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016806dda0e

промени с цел преодоляване на обсъдените по-горе недостатъци на българското законодателство²⁵.

Въпреки императивната забрана на чл. 44а от ЗЧРБ за експулсиране на чужденец в държава, в която животът и свободата му са застрашени, в сегашния си вид тази разпоредба трудно би породила необходимото правно действие съгласно изискванията на Конвенцията и практиката по нея. Следва в нея да бъдат направени промени, които да гарантират автоматичен суспензивен ефект върху изпълнението на заповедта за експулсиране при повдигане на такова оплакване пред националния съд, както и задължително упоменаване на приемащата държава в правнообвързващ документ, който да подлежи на съдебен контрол.

2. Друго нарушение на Конвенцията, установено от ЕСПЧ, е свързано с процедурните гаранции при експулсиране на чужденци.

Член 1 от Протокол № 7 от Конвенцията предвижда няколко процедурни гаранции по отношение експулсирането на законно пребиваващи чужденци. Съгласно пар. 2, чужденец може да бъде експулсиран преди да се възползва от правото неговият случай да бъде проверен, само ако това е необходимо в интерес на обществения ред или е мотивирано от съображения за национална сигурност. Съгласно Разяснителния доклад към Протокол № 7 обаче (§ 15) изключенията, предвидени в този параграф, трябва да бъдат тълкувани съобразно принципа на пропорционалност, развит в практиката на ЕСПЧ, особено когато даден чужденец е експулсиран по съображения, свързани с опазване на обществения ред. На заседанието си през март 2017 г. Комитетът на министрите прие решение²⁶, в което призова българските власти да въведат без повече забавяне мерки, гарантиращи, че експулсиране на основание обществен ред няма да бъде изпълнявано преди чужденецът да може да упражни правата си по чл. 1 от Протокол № 7 към Конвенцията, освен когато специфичните обстоятелства на даден случай налагат това.

Съгласно чл. 44, ал. 4, т. 1 от ЗЧРБ всички заповеди за експулсиране подлежат на незабавно изпълнение. Тази разпоредба следва да се промени, за да се направи разграничение между заповедите за експулсиране на основание национална сигурност и заповедите за експулсиране, основаващи се на нарушение на обществения ред, в съответствие с Разяснителния доклад към Протокол № 7, практиката на ЕСПЧ и препоръките, отправени от Комитета на министрите.

3. Последният въпрос, повдигнат в решенията от групата „*C.G. и други срещу България*“, засяга практиката на българските съдилища да засекретяват изцяло

²⁵ „...4. noted with concern that the authorities have not yet adopted the legislative reforms needed to confer automatic suspensive effect to the remedy applicable where an arguable claim about a substantial risk of death or ill treatment in the destination country is made, or to provide that the destination country is mentioned in a legally binding act which is amenable to appeal;”.

решенията по дела за обжалване на заповеди за експулсиране на основание защита на националната сигурност. Както ЕСПЧ, така и Комитетът на министрите приканват българските власти да гарантират, че съдържанието на съдебните решения относно заповеди за експулсиране, основаващи се на съображения за национална сигурност, ще е обществено достъпно, доколкото това е възможно, без да се засяга националната сигурност²⁷²⁸.

С оглед изпълнението на решенията по тази група дела, през последните години Министерство на правосъдието многократно информира Министерство на вътрешните работи за необходимостта от промени в ЗЧРБ. През 2016 г. беше сформирана междуведомствена работна група с представители на МВР, МП и МВнР в рамките на която обаче не беше постигнато съгласие за включване на относимите промени в изработения от нея законопроект за изменение и допълнение. През настоящата година Министерство на правосъдието ще предложи създаването на нова междуведомствена работна група, която да изработи предложения за разпоредби в този смисъл.

IV. ПРИЛАГАНЕ НА ПРИНЦИПА ЗА ПРОПОРЦИОНАЛНОСТ В АДМИНИСТРАТИВНИЯ ПРОЦЕС ПО ПРЕМАХВАНЕ НА НЕЗАКОННИ ПОСТРОЙКИ ИЛИ ИЗЗЕМВАНЕ НА ИМОТИ („ЙОРДАНОВА И ДРУГИ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ“ И „ИВАНОВА И ЧЕРКЕЗОВ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ“, ЧЛ. 8 ОТ КОНВЕНЦИЯТА“)

Решението „Йорданова и други срещу България“ констатира, че ще е налице нарушение на чл. 8 от Конвенцията, правото на зачитане на личния и семейния живот и жилище, в случай че имотите, върху които са построени жилищата на жалбоподателите, бъдат иззети. Действително жилищата са построени незаконно, но властите са толерирали тази ситуация в продължение на десетилетия. Причина за потенциалното нарушение е, че компетентните органи, кмет на района и административни съдилища, не са направили преценка за пропорционалност дали изземването на имотите - общинска собственост, върху които се намират жилищата на жалбоподателите, и условията на това изземване, нарушават правата, защитени от чл. 8 от Конвенцията.

Подобен проблем се поставя и в решението „Иванова и Черкезов срещу България“, в което личните обстоятелства на жалбоподателите не са били преценени нито от административния орган, нито от административния съд в процеса по премахване на незаконно построената им къща в частен имот.

²⁷ „1280th meeting, 7-10 March 2017 (DH), 5. ... invited them, in addition, to ensure that the contents of judgments concerning expulsion orders based on national security considerations be public, as far as possible without prejudicing national security...“.

²⁸ Във Великобритания например съществува практика да се изготвят едновременно публично и секретно решение по дела за експулсиране.

В решението по *Йорданова и други* ЕСПЧ постановява, че заповедта на кмета за изземване на имотите - общинска собственост и произтичащото от това отстраняване на жалбоподателите от техните домове е законна и преследва легитимна цел, но представлява непропорционална намеса в правата по чл. 8 от Конвенцията. Тя е издадена на основание на закон, съгласно който не се изисква изследване на нейната пропорционалност и който не осигурява гаранции срещу произвол. С оглед подпомагане на държавата при изпълнение на решението ЕСПЧ препоръчва законодателни промени и промяна на съдебната практика, така че да се гарантира, че в сходни ситуации при взимането на подобни решения властите ще идентифицират ясно преследваните цели, засегнатите лица и мерките за спазване на принципа на пропорционалност.

Подобни мотиви се съдържат и в решението *„Иванова и Черкезов срещу България“*. Съдът постановява, че ще има нарушение на чл. 8 от Конвенцията в случай на премахване на къщата на жалбоподателите в светлината на това, че националните органи и съд не са направили преценка за пропорционалността на мярката.

Изпълнението на решенията поставя сложен проблем и е под засиленото наблюдение на Комитета на министрите.

В рамките на проект²⁹ „Подпомагане на изпълнението на решенията на Европейския съд по правата на човека относно уязвими групи“, който целеше да подпомогне изпълнението на решението *Йорданова и други*, наред с други инициативи беше изготвен доклад за проблема и възможните решения и подходи към него, който завършва с препоръки за промяна в практиката на компетентните административни органи и съда в насока прилагане на принципа на пропорционалност, залегнал в чл. 6 от Административнопроцесуалния кодекс и в чл. 8 от Конвенцията³⁰.

Въз основа на горепосочените осъдителни решения следва да се помисли за изрично въвеждане на посочения принцип при премахване на незаконни строежи по чл.чл. 195, 225 и 225а от Закона за устройство на територията, чл. 80 от Закона за държавната собственост и чл.чл. 46 и 65 от Закона за общинската собственост в случаите, когато се засяга правото на зачитане на личния и семейния живот и жилище по смисъла на чл. 8 от Конвенцията. Би могла да се анализира и възможността за нормативно закрепване на някои сега съществуващи неформални административни практики, например да не се пристъпва към изпълнението на такива заповеди през зимните месеци и др. В същото време е необходима и промяна в съдебната практика и прилагане на принципа за пропорционалност с конкретно позоваване на Конвенцията и практиката на ЕСПЧ.

²⁹ Проектът беше изпълнен през 2015 г. от Дирекция „Процесуално представителство на Република България пред Европейския съд по правата на човека“ към Министерство на правосъдието и финансиран по фонда за двустранно сътрудничество по НФМ 2009 – 2014.

³⁰ Докладът е публикуван на страницата на Министерство на правосъдието.

Следва да се отбележи, че в решение от юни 2016 г. Комитетът на министрите покани настоятелно българските власти да приемат законодателни промени с оглед изпълнение на тази група дела.

V. НЯКОИ ВЪПРОСИ, СВЪРЗАНИ СЪС ЗАЩИТА ПРАВТА НА ХОРАТА С УВРЕЖДЕНИЯ (РЕШЕНИЯТА ПО ДЕЛАТА „СТАНЕВ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ“ И „СТАНКОВ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ“, ЧЛ. 5 И ЧЛ. 6 ОТ КОНВЕНЦИЯТА)

Тези решения засягат въпроси, свързани с настаняването и продължителния престой на хора с увреждания в специализирани институции, както и с липсата на възможност ограничено запретиено лице самó да поиска от националния съд отмяна на запретиението. По-конкретно Съдът намира, че липсва възможност за периодична оценка на здравословното състояние на настаненото лице при продължителен престой, както и възможност да се оспори пред съд законността на настаняванията.

Въпреки законодателните изменения в Закона за социално подпомагане от януари 2016 г. все още има нерешени въпроси, като например изискване за периодична оценка на здравословното състояние на лицето при принудително настаняване или търсене на изричното съгласие на запретиеното лице при доброволно настаняване и съдебен контрол на настаняването. Също така нерешен остава и един от ключовите въпроси в решението – директен достъп до съд на лицето, поставено под ограничено запретиение, независимо от съгласието на неговия попечител.

Във връзка с гореизложеното при последното разглеждане на изпълнението на тези решения през юни 2016 г. Комитетът на министрите взе решение, че трябва да бъдат изяснени въпросите за съществуващите гаранции при доброволното настаняване на ограничено запретиени лица в домове, настаняването им с решение на административен орган и прекратяването на настаняването, както и въпросът за процедурата за настаняване в дом на напълно запретиено лице³¹. В обяснителните бележки към решението се отбелязва, че трябва да се представи информация за гаранциите при преценката на способността на дадено ограничено запретиено лице да дава съгласие за настаняването си в социален дом или сходно заведение. Що се отнася до временното настаняване с решение на администрацията и прекратяването на настаняването в дом или подобно заведение, в бележките се уточнява, че властите трябва да укажат дали поставеното под запретиение лице може само да се обърне към съда в случай, в който счита, че волята му не е зачетена. В този смисъл съответни допълнителни изменения в Закона за социалното подпомагане са наложителни.

По отношение на достъпа до съд на ограничено запретиени лица, наложителна е промяна в Гражданския процесуален кодекс.

³¹ <http://hudoc.exec.coe.int/eng?i=004-3767>.

VI. ОБЖАЛВАНЕ НА РЕШЕНИЯТА НА БНБ ЗА ОТНЕМАНЕ НА БАНКОВ ЛИЦЕНЗ И ОТКРИВАНЕ НА ПРОИЗВОДСТВО ПО БАНКОВА НЕСЪСТОЯТЕЛНОСТ (ЧЛ. 6 ОТ КОНВЕНЦИЯТА И ЧЛ. 1 ОТ ПРОТОКОЛ № 1)

Както предходните години, така и тази година продължават да са предмет на наблюдение от Комитета на министрите проблеми, свързани с правото на собственост и правото на справедлив процес, произтичащи от решението „*Капитал банк АД срещу България*“ и от постановеното през 2016 г. решение по делото „*Международна банка за търговия и развитие АД и други срещу България*“.

По тези дела ЕСПЧ постанови, че правото на справедлив съдебен процес на банката-жалбоподател е било нарушено, а намесата върху собствеността ѝ е била неоправдана по смисъла на член 1 от Протокол № 1 от Конвенцията. Във връзка с нарушението на правото на справедлив съдебен процес по чл. 6 от Конвенцията въпросите, които решението поставя, са два: необжалваемостта на решението за отнемане на лиценза и фактът, че банката е представлявана в производството по несъстоятелност от квестори, зависими от другата страна в производството - Българска народна банка (БНБ).

След приемането на Закона за кредитните институции през 2006 г. (чл. 151), решенията на БНБ за отнемане на банков лиценз могат да бъдат обжалвани пред съд. Така предоставеният достъп до съд обаче не отговаря на изискванията на чл. 6 от Конвенцията, защото банката може да обжалва съответното решение само чрез квесторите, които са зависими от другата страна в производството, БНБ.

С решение на Управителния си съвет БНБ може да отнема лиценза на кредитна институция (чл. 36 от ЗКИ) и да иска откриване на производство по несъстоятелност. В практиката си съдилищата като цяло приемат, че акционерите в кредитна институция „нямат правен интерес“ от оспорването на този акт (по смисъла на чл. 147 от АПК). Тази практика е в разрез с горепосочените решения, защото и самата банка не може да участва ефективно в тези производства, тъй като е представлявана от лица, които са зависими от другата страна в производството. Ако бъде запазена уредбата, според която органите на банката не могат да участват в производството по обжалване на решението за отнемане на лиценз и не могат да обжалват решението за обявяване в несъстоятелност, акционерите (евентуално притежаващи определен дял от акциите) трябва да имат тези права.

С предишните три доклада министърът на правосъдието изрази становище за необходимост от предприемане на законодателни изменения, които да гарантират участието на акционерите в производството по обжалване на акта за отнемане на лицензията, и мерки, свързани с независимото представителство на банката в производството. Към момента необходимостта от законодателни изменения в посочения смисъл не е отпаднала.

VII. НАСТАНЯВАНЕ В ДОМОВЕ НА МАЛОЛЕТНИ И НЕПЪЛНОЛЕТНИ ЛИЦА (РЕШЕНИЯТА „А. И ДРУГИ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ“, „Д.Л. СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ“, „И.П. СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ“ (ЧЛ. 5))

В решението „А. и други срещу България“³² и „И.П. срещу България“ ЕСПЧ намери нарушения на чл. 5 § 4 от Конвенцията поради несъвършенства в уредбата на Закона за противообществените прояви на малолетни и непълнолетни (ЗБППМН). ЗБППМН предвижда в чл. 37, че престоят в домовете за временно настаняване не може да бъде повече от 15 дни, а престоят над 24 часа се разрешава от прокурор. В изключителни случаи с разрешение на съответния прокурор, срокът на престоя в дома може да бъде продължен до 2 месеца. ЗБППМН не предвижда възможност за съдебен контрол на законността на настаняването, поради което процедурата не отговоря на изискванията на чл. 5 § 4 от Конвенцията.

Решението „Д.Л. срещу България“ се отнася до липсата на периодичен съдебен контрол на задържането на малолетно или непълнолетно лице във възпитателно училище-интернат, както и невъзможността задържаното лице да се обърне директно към съд с искане за промяна на мярката.

Във връзка с гореизложеното необходими са законодателни промени в ЗБППМН, които да предвидят възможност за съдебен контрол на задържането в Дом за временно настаняване на малолетни и непълнолетни лица, както и периодичен съдебен контрол, включително по искане на задържаното лице, на задържането във възпитателно училище-интернат и социално-педагогически интернат.

VIII. НАРУШЕНИЯ НА СВОБОДАТА НА ИЗРАЗЯВАНЕ (ЧЛ. 10 ОТ КОНВЕНЦИЯТА)

В практиката си по дела срещу България ЕСПЧ неколкратно установява нарушения на свободата на изразяване, прокламирана в чл. 10 от Конвенцията. Осъдителните решения могат да бъдат обособени в две групи.

Първата група обхваща решенията по делата *Божков срещу България*³³ и *Касабова срещу България*³⁴, касаещи двама журналисти, осъдени от длъжностни лица за клевета. Съдът намира нарушение на чл. 10, защото санкциите, наложени на жалбоподателите от националния съд, са непропорционални. Обръща се особено внимание на несъразмерността на присъдената цялостна сума (наложените глоби заедно с обезщетенията за неимуществени вреди), която жалбоподателите е трябвало да заплатят, като тя е определена като „далеч по-важен фактор от гледна точка на възможното обезкуражаващо въздействие на съдебното производство върху нея и

³² Решение от 29 ноември 2011 г.

³³ Жалба № 3316/04.

³⁴ Жалба 22385/03.

другите журналисти“³⁵. В решенията ЕСПЧ критикува наличието на квалифициращ състав на клеветата, когато тя е насочена срещу длъжностни лица³⁶.

Втората група осъдителни решения по чл. 10 се свързва с друга негативна тенденция във връзка с правната уредба и прилагането на института на клеветата. Тя се изразява в нарастващия брой частни наказателни дела за клевета срещу граждани, заведени от длъжностни лица след подадени жалби и сигнали срещу последните за нарушения при и по повод изпълнение на службата им. На 12 юли 2016 г. бяха постановени решенията на ЕСПЧ по *Маринова и други срещу България*³⁷ и *Здравко Станев срещу България*³⁸, които касаят пет такива случая. В тях Съдът постановява, че присъдите срещу жалбоподателите са непропорционални, тъй като границите на приемлива критика по отношение на държавни служители са по-широки от тези, приложими спрямо частни лица; жалбоподателите са упражнили правото си да подадат сигнал за нередности в поведението на държавни служители до компетентен орган; твърденията на жалбоподателите не са били направени публично; наложените глоби заедно с присъдените обезщетения за неимуществени вреди представляват несъразмерно сериозна тежест за жалбоподателите.

Във връзка с изпълнението на горепосочените осъдителни решения през 2016 г. на работна група в Министерство на правосъдието беше възложено изработването на закон за изменение и допълнение на Наказателния кодекс, с който:

- да се премахнат минималните размери на глобите по чл. 146 и 147 от НК;
- да се намалят минималните размери на глобите по чл. 148, ал. 1, т. 4, ал. 2 и чл. 148а;
- да се премахне квалифицираният състав по чл. 148, ал. 1, т. 3 по отношение на престъплението „клевета“;
- да се изключи изрично от обхвата на клеветата подаването на сигнали и жалби до държавни институции, когато това се извършва с оглед защита на законен личен или обществен интерес;
- да се отмени забраната за прилагане на чл. 78а, когато престъпленията „обида“ и „клевета“ са извършени срещу орган на власт.

Очаква се работната група да приключи работата си в рамките на настоящата година.

IX. НАКАЗАТЕЛНОПРАВНИ ПРОБЛЕМИ (НАРУШЕНИЯ НА ЧЛ. 5, 8, 13)

³⁵ §71 от Касабова срещу България.

³⁶ §57 от Касабова срещу България и § 44 от Божков срещу България.

³⁷ Обединени жалби № 33502/07, 30599/10, 8241/11 и 61863/11.

³⁸ Жалба № 18312/08.

1. Няколко решения касаят проблеми, свързани с действия по **претърсване и изземване**. Решението „Илия Стефанов срещу България“³⁹ и „Пеев срещу България“⁴⁰ се отнасят до непропорционалното претърсване на офиса на жалбоподателя по първото дело (въз основа на издадено от съд разрешение), както и до незаконното претърсване на офиса на втория жалбоподател и липсата на ефективно вътрешноправно средство за преценка на законосъобразността на действията по претърсване и изземване и за присъждане на обезщетение.

Решенията по делата „Гуцанови срещу България“⁴¹ и „Преждарови срещу България“⁴² касаят неефективния и формален съдебен контрол на действията по претърсване и изземване (извършени без предварително разрешение от съдия) и липсата на достатъчно гаранции в националното право в тази връзка.

Препоръчително е: 1) да се направят законодателни промени и да се очертае обхватът на съдебния контрол, тоест какво конкретно следва да преценява съдът, когато упражнява предварителен или последващ контрол на действието, и, 2) да се предвиди вътрешноправно средство за защита посредством законодателна промяна или промяна в съдебната практика, което да позволява на лица в сходно на жалбоподателите положение да обжалват действията по претърсването (виж решението по делото *Посевини срещу България*).

2. Понастоящем основен проблем, свързан с мярката за неотклонение **задържане под стража** и идентифициран в групата решения „Бочев срещу България“⁴³ е този за ограничения обхват на съдебния контрол върху законността на задържането под стража в съдебната фаза на наказателния процес. Този ограничен обхват се дължи на забраната, залегнала в разпоредбата на чл. 270, ал. 2 от НПК, която гласи, че когато мярката задържането под стража се разглежда в съдебната фаза на процеса, съдът не може да разглежда въпроса за наличието на обосновано предположение за извършено престъпление. Според българската доктрина тази разпоредба защитава принципа на непристрастността, защото обратното би означавало съдът да предреша наказателното дело⁴⁴. ЕСПЧ обаче критикува този подход в редица дела⁴⁵, установявайки нарушения на чл. 5 § 4 от Конвенцията. Според ЕСПЧ логиката на доктрината и на тази разпоредба е „основана на погрешно разбиране и не би могла да обоснове така наложеното ограничение на правата на задържаните под стража.”

С оглед естеството на нарушенията, установени от Съда, и неговия анализ на националното законодателство и практика е очевидна необходимостта от

³⁹ Жалба № 65755/01, окончателно решение от 22 август 2008.

⁴⁰ Жалба № 64209/01, окончателно решение от 26 октомври 2007.

⁴¹ Жалба № 34529/10, окончателно решение от 15 януари 2014.

⁴² Жалба № 8429/05.

⁴³ Жалба № 73481/01, окончателно решение от 13 декември 2009 г.

⁴⁴ Виж решението по делото „Бочев срещу България“, № 73481/01, § 66.

⁴⁵ Например „Георгиева срещу България“, № 16085/02, §§ 39-40, и „Бочев срещу България“, § 66.

законодателни мерки, за да се приведе обхватът на съдебния контрол върху необходимостта от продължаване на мярката за неотклонение задържане под стража в съответствие с Конвенцията. От гледна точка на разпоредбите на чл. 5 и практиката на Съда, изискването да се разглежда наличието на обосновано предположение за извършено престъпление се прилага единствено до произнасяне на присъда на първа инстанция.

Решението по делото *„Светослав Димитров срещу България“*⁴⁶ касае една доста специфична хипотеза, а именно незаконност на задържането на жалбоподателя поради липсата на яснота в националното законодателство относно съотношението между предварителното задържане и изпълнението на наказанието лишаване от свобода, когато те текат паралелно, и липсата на съдебен контрол по този въпрос.

Според § 1, ал. 5 на ДР на ЗИНЗС, ако „ в затвора или в поправителния дом се получи за изпълнение влязла в сила присъда по друго дело с наложено наказание лишаване от свобода по отношение на лице, задържано с мярка за неотклонение, изпълнението на присъдата започва от датата на получаването ѝ“. Тази разпоредба по принцип би трябвало да внесе яснота относно случаите, в които прокурорът не е поискал изрично спиране на предварителното задържане, след като задържаният е започнал да изтърпява наказанието лишаване от свобода. При все това, изглежда е необходима разпоредба, която да урежда съдебен контрол при спор правилно ли е приспаднал периода на предварителното задържане от периода на наказанието лишаване от свобода (приспадане, което е предвидено в чл. 59, ал. 1 от Наказателния кодекс), тъй като чл. 417 от НПК дава специфични правомощия на прокурора в тази област. Препоръчително е да се направят законодателни промени, с които да се предвиди възможност за съдебен контрол на решенията на прокурора, отнасящи се до прилагането на чл. 59, ал. 1 от НК.

Друга сходна хипотеза, при която е бил установен проблем поради липсата на съдебен контрол на задържане в случаи на спор относно това изтекла ли е давността за изпълнение на наказанието лишаване от свобода, се е развила и по делото *„Стоичков срещу България“* (незаконно задържане за изпълнение на наказание лишаване от свобода след проведено задочно производство). Препоръчително е да се направят изменения в националното законодателство/съдебна практика, които да позволят съдебен контрол в подобни ситуации.

3. В решенията *„Канджов срещу България“*⁴⁷ и *„Звездев срещу България“*⁴⁸ ЕСПЧ е установил нарушения на правото на всеки задържан своевременно да бъде изправен пред съдия след задържане, постановено от различни органи в няколко последователни периода от време, които не са били оправдани с конкретна необходимост. В пар. 33 от решението по делото *„Звездев срещу България“* Съдът

⁴⁶ Жалба № 55861/00, окончателно решение от 7 май 2008 г.

⁴⁷ Жалба № 68924/01, окончателно решение от 6 февруари 2009 г.

⁴⁸ Жалба № 47719/07, окончателно решение от 7 април 2010 г.

сочи, че възможността лице да бъде задържано за 96 часа преди да бъде изправено пред съдия поради кумулиране на полицейско и прокурорско задържане, може да доведе до забавяния, несъвместими с чл. 5 (3) от Конвенцията.

Изпълнението на тези решения изисква мерки, които да гарантират, че задържаният ще бъде изправен пред съдия за определяне на постоянна мярка за неотклонение, колкото е възможно по-скоро, освен ако са налице специални обстоятелства, които пречат на властите да сторят това.

4. Проблем по Конвенцията във връзка с НПК поставя и решението по делото „*Димитър Кръстев срещу България*“⁴⁹. ЕСПЧ намира нарушение на чл. 6 § 1 от Конвенцията, тъй като съдът, който се произнася по реда на чл. 243, ал. 4 и ал. 5 НПК относно разпореждането с веществените доказателства, не може да проведе открито заседание и да събере нови доказателства, въпреки че се произнася по едно гражданско право, каквото е твърдяното право на собственост върху вещевни доказателства.

Сходен проблем поставя и делото *Юнспет Пакет Сервисъ (ÜNSPED PAKET SERVİSİ SAN. VE TİC. A.Ş.) срещу България*, по което ЕСПЧ приема, че е налице непропорционална намеса в правото на собственост на дружеството - жалбоподател, защото по българското право то няма възможност да оспори ефективно отнемането в полза на държавата на камион, с който са били превозвани наркотици, при положение, че не е имало данни по делото, показващи че компанията е отговорна за пренасянето на наркотиците. От една страна, чл. 242, ал. 8 от Наказателния кодекс не дава възможност на съда да прецени поведението на собственика на вещта, а само съотношението между стойността на вещта и тежестта на престъплението. От друга страна, НПК не дава възможност на собственика да представи своите възражения в наказателното производство.

Други наказателноправни по своето естество проблеми бяха разгледани по-горе в частта за неефективното разследване и нарушенията на чл. 2 и чл. 3 от Конвенцията.

X. РЕСТИТУЦИЯ И ДРУГИ ВЕЩНОПРАВНИ ВЪПРОСИ (ЧЛ. 1 ОТ ПРОТОКОЛ № 1)

Голяма група решения, подлежащи на изпълнение, засяга нарушения на член 1 от Протокол № 1, който защитава лицата срещу неоправдана намеса в мирното упражняване на правото им на собственост (и други подобни права съгласно практиката на Съда). Голяма част от нарушенията по български дела се отнасят основно до проблеми при прилагането на реституционното законодателство. По някои

⁴⁹ Жалба № 26524/04.

решения ЕСПЧ е дал конкретни указания на властите за създаване на възможности за защита срещу подобни нарушения на национално равнище.

1. Реституция

Редица решения на ЕСПЧ засягат *реституцията на земеделски земи и гори*⁵⁰. Основният проблем по тези дела е забавяне на изпълнението или неизпълнение на актове на администрацията или съдебни решения, с които на жалбоподателите е възстановено правото на собственост върху земеделски земи и гори. В няколко свои решения Съдът е дал конкретни препоръки към България, а именно въвеждане във вътрешното право на: i) конкретни срокове за изпълнението на административните и съдебни решения на компетентните вътрешни органи, с които е възстановено правото на собственост върху земеделски земи и ii) средство за защита, даващо възможност на заинтересованите лица да получат обезщетение в случай на неспазване на същите тези срокове⁵¹.

Както е посочено в докладите за 2013 г., 2014 г. и 2015 г. препоръчително е създаването на работна група с представители на компетентните институции и най-вече представители на Министерството на земеделието и горите, която да анализира причините за това някои реституционни производства още да не са приключили. След изясняване на причините за забавянията следва да се набележат мерки за своевременно приключване на реституционните производства, без което не е възможно да се изпълни указанието на Съда за предвиждане на срокове за изпълнение на административни и съдебни решения за възстановяване на право на собственост. Така набелязаните мерки трябва да бъдат представени в план за действие пред Комитета на министрите. Отделно се поставя въпросът за съществуване на ефективно средство за защита.

2. Други въпроси, свързани с правото на собственост

А. Група решения на ЕСПЧ, обединени под името „*Кирилова и други срещу България*“⁵², засягат проблеми, свързани с непредоставянето на обезщетение за отчуждени имоти. Мерките срещу подобни нарушения, предприети със

⁵⁰ Виж „Найденев срещу България“, № 17353/03, окончателно решение от 26 февруари 2010 г., „Мутишев и други срещу България“, № 18967/03, окончателно решение от 3 март 2010 г., „Любомир Попов срещу България“, № 69855/01, окончателно решение от 7 март 2010 г., „Василев и Дойчева срещу България“, № 14966/04, окончателно решение от 31 август 2012 г., „Сивова и Колева срещу България“, № 30383/03, окончателно решение от 4 юни 2012 г., „Петкова и други срещу България“, № 19130/04, окончателно решение от 25 септември 2012 г., „Неделчева и други срещу България“, № 5516/05, окончателно решение от 28 август 2013 г., „Иванов срещу България“, № 19988/06, окончателно решение от 11 декември 2012 г., „Хаджигеоргиеви срещу България“, № 41064/05, окончателно решение от 16 октомври 2013 г., „Караиванова и Милева срещу България“, № 37857/05, окончателно решение от 17 ноември 2014 г.;

⁵¹ Виж „Мутишев и други срещу България“, „Василев и Дойчева срещу България“;

⁵² Виж „Кирилова и други срещу България“, № 42908/98, окончателно решение от 9 септември 2005 г., „Дичев срещу България“, № 1355/04, окончателно решение от 20 юни 2011 г., „Антонови срещу България“, № 20827/02, окончателно решение от 1 март 2010 г. и др.

законодателните изменения от 1996 г. и 1998 г., действат занапред и не обхващат заварени положения, а както изглежда, все още има неприключени отчуждителни производства, започнали в края на 80те и началото на 90те години.

Понастоящем е събрана информация от общинските органи за висящи преписки с подобен предмет. Предстои анализ на събраната информация и идентифициране на съответните мерки с оглед приключване на тези преписки и при необходимост предоставяне на съответно обезщетение. Следва да бъде анализирана и съответната правна рамка, за да се прецени дали същата способна за своевременно и справедливо приключване на тези преписки.

Б. Решението по делото „*Шести май инженеринг и други*” (№ 17854/04, окончателно решение от 20 декември 2011 г.) засяга проблем, свързан с така наречената „кражба на фирма“. По същество става дума за нарушение на правото на жалбоподателите на защита на собствеността поради намеса в дяловете им в дружество с ограничена отговорност със съдействие на съда по регистрацията. Впоследствие законодателството не е защитило ефективно жалбоподателите от последиците на тези решения поради липсата на адекватна процедура и невъзможност за прилагане на обезпечителни мерки. Това е позволило на частни лица чрез измама да поемат управлението на тяхното дружество.

Следва да се въведат гаранции срещу подобни незаконосъобразни действия по регистрацията.

В. Решението по делото „*Патрикова срещу България*” (№ 71835/01, окончателно решение от 22 ноември 2010 г.) касае незаконното и произволно отнемане и увреждане на стоки на жалбоподателката от страна на данъчните власти, както и автоматичното и формалистично прилагане на националните разпоредби за отнемане в полза на държавата на стоки, за които се презумира, че са изоставени. Продължава да се проучва въпросът дали има практика на националните съдилища по искове по ЗЗД или ЗОДОВ, от която да може да се направи заключение, че лица в сходна ситуация биха имали достатъчно вътрешноправни гаранции за избягване на подобни нарушения.

Г. Решението по делото „*Микроинтелект ООД срещу България*” (№ 34129, окончателно решение от 4 юни 2014 г.) засяга невъзможността на трето лице, собственик на вещите, да участва в административно-наказателно производство (по Закона за административните нарушения и наказания), водено срещу търговец-продавач на тези вещи. Препоръчително е да се направят законодателни промени в Закона за административните нарушения и наказания с цел предвиждане на възможност за такива лица (трети лица по отношение на административно-наказателното производство) да участват в производството и да изложат своите аргументи.

XI. СВОБОДА НА МИСЪЛТА, СЪВЕСТИТА И РЕЛИГИЯТА (ЧЛ. 9 ОТ КОНВЕНЦИЯТА)

Нарушението, установено от ЕСПЧ в решението „Свети синод на Българската православна църква срещу България“⁵³, се отнася до неоправдана намеса от страна на държавата в организацията на Българската православна църква⁵⁴. В решението си ЕСПЧ приема, че някои разпоредби на Закона за вероизповеданията от 2002 г. и тяхното прилагане са довели до принудително обединяване на вярващите под едно ръководство по време на църковния разкол в Българската православна църква. Съгласно константната практика на ЕСПЧ, "в демократичните общества не е работа на държавата да взема мерки, за да гарантира религиозните общности да останат или да се обединят под единно ръководство. Държавните мерки, които дават предпочитание на конкретен лидер на разделена религиозна общност или искат да я накарат, изцяло или отчасти, да се постави под единно ръководство против волята си, представляват нарушение на свободата на религията."⁵⁵

По отношение изпълнението на решението "общите мерки в изпълнение на неговите [на ЕСПЧ] решения в този случай трябва да включва такова изменение в Закона за вероизповеданията от 2002 г., с което да се гарантира, че конфликтите относно ръководството на религиозните общности ще бъдат разрешавани от самите религиозни общности и че споровете, свързани с гражданскоправните последици от тези конфликти, ще се решават от съдилищата"⁵⁶

В същото време параграф 3 от преходните разпоредби на Закона за вероизповеданията от 2002 г. предвижда, че лицата, които към влизането на този закон в сила са се отделили от регистрирана религиозна институция в нарушение на утвърдения по установения ред неин устав, не могат да използват идентично наименование и да ползват или да се разпореждат с нейно имущество. Тази разпоредба е в противоречие с горепосочените решения на Съда, тъй като по същество съдържа изключване по силата на самия закон на някои лица от организационния живот на вероизповеданието, което е трудно да се съвмести със задължението на властите по силата на чл. 46 от Конвенцията да предприемат законодателни мерки, насочени към гарантиране, че лидерските конфликти в религиозните общности ще се решават от самата религиозна общност. Още повече, че съгласно чл. 15, ал. 2 от Закона за вероизповеданията е недопустимо да съществува повече от едно юридическо лице като вероизповедание с едно и също наименование и седалище, т.е. параграф 3 отчасти ненужно повтаря чл. 15, ал. 2 от гореспоменатия закон.

⁵³Решения от 22.01.2009 г. и 16.09.2010г.

⁵⁴Подобни нарушения на правото по чл. 9 от Конвенцията са били констатирани и по делата „Хасан и Чауш срещу България“ и „Висш духовен съвет на мюсюлманите в България срещу България“.

⁵⁵Виж параграф 147, от решението прието на 22/01/2009.

⁵⁶Виж параграф 50, от решението прието на 16/09/2010.

ХІІ. ПРОБЛЕМИ, СВЪРЗАНИ С ИЗБИРАТЕЛНИТЕ ПРАВА НА ГРАЖДАНИТЕ - ДЕЛОТО „РИЗА И ДРУГИ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ“, „КУЛИНСКИ И СЪБЕВ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ“ (ЧЛ. 3 ОТ ПРОТОКОЛ 1)

С решение по делото „*Риза и други срещу България*“ ЕСПЧ намери, че поради установените пропуски във вътрешното право и липсата на възможност да се проведат нови частични избори правата на жалбоподателите на активно и пасивно участие в избори са били нарушени. Така основният проблем съгласно решението е свързан с това, че Изборният кодекс не предвижда възможност за провеждане на нови частични избори в случай на анулиране от Конституционния съд на изборни резултати само за отделни секции.

В решението „*Кулински и Събев срещу България*“ ЕСПЧ намира нарушение на чл. 3 от Протокол № 1 заради конституционната забрана лишени от свобода да участват в парламентарни избори.

ХІІІ. ВЪТРЕШНОПРАВНО СРЕДСТВО ЗА ЗАЩИТА (ЧЛ. 13 ОТ КОНВЕНЦИЯТА)

В България не съществува генерално ефективно вътрешноправно средство за защита съгласно чл. 13 на Конвенцията. В съответствие със субсидиарния характер на производствата пред ЕСПЧ българската държава следва да въведе средство *или* комбинация от средства с оглед осигуряването на възможности за разглеждането на оплаквания за нарушения на гарантираните от Конвенцията права. Това е застъпено като основен компонент и в приетата през 2012 г. от държавите членки Декларация от Брайтън, към която и българската държава се присъедини. Този ангажимент бе препотвърден и в Декларацията, приета на конференцията на високо ниво на държавите членки на Съвета на Европа в Брюксел през 2015 г. Съгласно тези ангажименти държавите членки следва „да създадат, ако е необходимо, нови вътрешноправни средства за защита – общи или специфични, във връзка с оплакванията за нарушения на правата и свободите, защитени от Конвенцията“⁵⁷. Осъществяването на това намерение в съответствие с изискванията на чл. 13 от Конвенцията би намалило рязко броя на оплаквания пред Европейския съд по правата на човека, които често имат повторяем характер.

Изработване на конституционни и законодателни промени за въвеждане на правото на пряка конституционна жалба, с оглед разширяване на достъпа до конституционно правосъдие по примера на редица европейски утвърдени демокрации, би имало съществен и безспорен ефект като вътрешноправно средство за защита срещу нарушения на Конвенцията. Друга възможност би била приемането на

⁵⁷ Декларация от Брайтън, приета на Конференцията на високо равнище относно бъдещето на ЕСПЧ, април 2012г. „...Considering the introduction if necessary of new domestic legal remedies, whether of a specific or general nature, for alleged violations of the rights and freedoms under the Convention“.

изцяло нова концепция за обезщетяване при вреди, причинени от държавни органи и органи на местната власт.

ЧАСТ ТРЕТА

ЕВРОПЕЙСКИ СЪД ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА ИНФОРМАЦИЯ ЗА 2016 Г.

I. СТАТИСТИКА НА СЕКРЕТАРИАТА НА ЕСПЧ ЗА 2016 г.

На тържественото откриване на съдебната година през януари 2017 г. председателят на Съда, г-н Гуидо Раймонди, направи равностметка на 2016 г. и отчете, че след спада през изминалите две години, броят на висящите жалби се е увеличил значително. Това се дължи в най-голяма степен на три държави: Унгария и Румъния

(поради многобройни жалби за условията на задържане) и Турция, особено след опита за преврат през юли 2016 г.

До края на 2016 г. **броят на висящите дела** възлиза на 79,750 или 23% повече в сравнение с края на 2015 г. Председателят на Съда подчерта необходимостта всяка държава членка да гарантира, че системните и структурните проблеми се решават най-напред на национално ниво, в съответствие с принципа на субсидиарност.

Към 31 декември 2015 г. по-голямата част от **висящите дела** са били срещу Украйна (18,150 и 22,8%), Турция (12,600 и 15.8%), Унгария (8,950 и 11.2%), и Русия (7,800 и 9,8%). Следват Румъния, Италия, Грузия, Полша, Азербайджан, Армения. Останалите 37 държави членки формират 14.4 % от висящите жалби или 11,500 жалби. Украйна е първа по брой жалби, на които Съдът е дал приоритет.

През 2016 г. по този критерий България се нарежда на 15-то място с 723 броя жалби. Посочените цифри потвърждават тенденцията на намаляване на броя на висящите жалби срещу България и след като години наред страната ни заемаше между 7-мо и 9-то място в тази класация, през последните 3 години България трайно е извън 10-те страни членки на Съвета на Европа с най-много жалби пред ЕСПЧ. До голяма степен това се дължи на реформата в самата система на Конвенцията, на подкрепата, оказана от българската държава на Регистратурата на ЕСПЧ чрез изпращането на национални експерти⁵⁸ по проекти, финансирани по Норвежкия финансов механизъм, както и на дейността по изпълнение на решенията на ЕСПЧ. Трите изпълнени пилотни процедури по отношение на България допринесоха за намаляване на броя на висящите жалби, подадени заради бавно правосъдие или лоши условия в местата за лишаване от свобода.

Съгласно официалната статистическа информация на Секретариата на ЕСПЧ за 2016 г., държавите членки с **най-голям брой осъдителни решения**, установяващи поне едно нарушение на Конвенцията са Русия (222 решения), Турция (77), Румъния (71), Украйна (70), Гърция (41) и Унгария (40). В тази класация по абсолютни цифри за 2016 г. България се нарежда отново както и през 2015 г. на 7-мо място с 33 решения, установяващи поне едно нарушение на Конвенцията.

По вида материални нарушения на Конвенцията по отношение на България най-многобройни са нарушенията на правото на защита на собствеността (чл. 1 от Протокол № 1) – 14, правото на справедлив съдебен процес (чл. 6) – 9; правото на личен и семеен живот (чл. 8) – 9; правото на ефективни вътрешноправни средства за защита (чл.13) – 7; забраната за нечовешко и унижително отношение или наказание и липсата на ефективно разследване в тези случаи (чл. 3) – 6; правото на свобода и сигурност (чл. 5) – 6 и др.

⁵⁸ Средствата са командироването на националните експерти бяха осигурени по линия на предефиниран проект 1 (на Висш съдебен съвет) и предефиниран проект 3 (Дирекция ППРБЕСПЧ, МП) по Норвежки финансов механизъм 2009-2014г.

По показател брой подадени жалби и брой постановени решения с поне едно нарушение на Конвенцията за изминалите 5 години статистиките изглеждат по следния начин:

	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016
Общ брой подадени жалби, разпределени на съдебен състав	3850	2450	969	794	723
Постановени решения с поне едно нарушение	58	26	18	28	33

II. НЯКОИ ОТ ПО-ВАЖНИТЕ РЕШЕНИЯ НА ЕСПЧ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ, ПОСТАНОВЕНИ ПРЕЗ 2016 Г.

1. От постановените през 2016 г. решения на ЕСПЧ по жалби срещу България следва да бъдат открити следните решения, в които Съдът намира нарушения на Конвенцията.

А. „Борис Костадинов срещу България“ (жалба № 61701/11)

ЕСПЧ намира нарушение на член 3 от Конвенцията, тъй като не са налице доказателства, че използването на сила спрямо жалбоподателя е било провокирано от неговото поведение, изразяващо се в оказване на съпротива на полицията, опит да нападне участниците в парада или друго деяние. Налице е нарушение на член 3 от Конвенцията и във връзка с отношението и условията на задържане в полицейското управление. Съдът установява и нарушение на член 3 в неговия процесуален аспект поради това, че държавата не е изпълнила задължението си за провеждане на ефективно разследване по оплакванията на жалбоподателя. В решението си ЕСПЧ отбелязва редица пропуски в разследването, приключило с отказ за образуване на наказателно производство и приема, че не е било достатъчно независимо и не е даден ясен отговор на основните въпроси по случая: дали полицаите са използвали сила срещу жалбоподателя, как точно са направили това и дали тази сила е била необходима вследствие поведението на жалбоподателя.

Б. „Говедарски срещу България“ (жалба № 34957/12)

ЕСПЧ намира нарушение на член 3 (забрана за нечовешко и унижително отношение) на Конвенцията, тъй като полицейската операция, проведена в дома на жалбоподателите не е била планирана и изпълнена по начин, който да гарантира, че използваните средства са строго необходими за постигане на крайните ѝ цели като жалбоподателите са били подложени на унижително отношение. ЕСПЧ намира нарушение на член 8 от Конвенцията (неприкосновеност на жилището) във връзка с извършените претърсване и изземване. В случая липсва предварително разрешение от съдия за извършването им, а при последващия съдебен контрол само се посочва, че ситуацията е неотложна като липсват мотиви за тази констатация. Съдът постановява, че е налице нарушение и на член 13 (право на ефективни правни средства за защита) във връзка с член 3 и член 8 от Конвенцията.

В. ЕСПЧ постанови решения и по делата „*Стоянов и други срещу България*“ (жалба № 55388/10) и „*Петров и Иванова срещу България*“ (жалба № 45773/10), касаещи сходни оплаквания по член 3, член 6 § 2 и член 8 от Конвенцията. В решенията си ЕСПЧ се позовава на изводите по делото „*Гуцанови срещу България*“ (жалба № 34529/10). По делото „*Алексей Петров срещу България*“ (жалба № 30336/10), свързано със задържането на жалбоподателя в рамките на полицейска операция „Октопод“, ЕСПЧ прие, че няма нарушение на член 3 от Конвенцията. Налице са обаче нарушения на член 6 § 2 и член 8 от Конвенцията.

Г. „*Попови срещу България*“ (жалба № 39651/11)

Делото е свързано с ареста на г-н Попов, бивш главен секретар на Министерство на финансите. ЕСПЧ намира, че г-н Попов е бил подложен от полицията на унижително отношение по време на задържането му и последвалото разследване относно действията на полицейските служители не е било извършено своевременно и с необходимото усърдие. Поради това ЕСПЧ намира нарушения на член 3 от Конвенцията в неговия материален и процесуален аспект. ЕСПЧ счита, че изказванията на министъра на вътрешните работи в деня на задържането на г-н Попов са нарушили презумпцията за невинност. Няма нарушение на член 6 § 2 във връзка с изказванията на прокурор Р.В. и министър-председателя. Съдът намира нарушение и на член 8 от Конвенцията във връзка с медийното отразяване на задържането на г-н Попов и претърсването и изземването в нотариалната кантора на г-жа Попова. Налице е нарушение и на член 13 във връзка с членове 3, 6 § 2 и 8 от Конвенцията.

Д. „*Кирил Андреев срещу България*“ (жалба № 79828/12)

Делото е свързано с оплакване за незаконосъобразно задържане на жалбоподателя в периода между 19:00 ч. на 7 юни 2009 г. и 12:10 ч. на 9 юни 2012 г. В 17:16 на 7 юни 2012 г. съдът постановил освобождаването на жалбоподателя. След съдебното заседание жалбоподателят е заведен в следствен арест, където към 19:00 ч. задържането му под стража било формално прекратено. Въпреки това той бил заведен

в полицейско управление, където останал през нощта и през следващия ден. Сутринта на 9 юни 2012 г. жалбоподателят бил закаран в гр. Плевен.

По отношение на времето между 17:16 часа и 19:00 часа на 7 юни, Съдът посочва, че период на задържане от по-малко от два часа може да бъде оправдан със спазването на административните формалности, свързани с освобождаването на жалбоподателя. Задържането на жалбоподателя след 19:00 часа обаче, според ЕСПЧ не е имало правно основание. Едва на 8 юни 2009 г. е било издадено постановление за принудителното довеждане на жалбоподателя за явяване пред разследващите органи в гр. Плевен и в този смисъл за част от периода задържането на жалбоподателя е било без правно основание. В допълнение към това Съдът заключава, че чл. 71 от НПК не е бил приложим спрямо задържането на жалбоподателя. Следователно е налице нарушение на член 5 § 1 (право на свобода и сигурност) от Конвенцията по отношение на задържането на жалбоподателя в периода от 19:00 ч. на 7 юни до 12:10 ч. на 9 юни 2012 г.

Е. „Дидов срещу България“ (жалба № 27791/09)

Делото е свързано със задържането на жалбоподателя през юли 2007 г. от полицията за шест часа и половина при условията на чл. 63, ал. 1 от ЗМВР във връзка с извършена кражба. По време на задържането жалбоподателят не е разпитван и не са предприети по-нататъшни действия по разследване с негово участие. Съдилищата намират, че задържането е било законосъобразно. Съдът посочва, че заповедта за задържане на жалбоподателя не се отнася до специфични обстоятелства или факти, свързващи г-н Дидов с посоченото престъпление. Не са предоставени такива факти и в рамките на съдебното производство по обжалване на задържането. След като не е доказано, че жалбоподателят е бил задържан на базата на „обосновано подозрение“, че е извършил престъпление, както изисква чл. 5 § 1 (с) от Конвенцията, ЕСПЧ приема, че задържането е било произволно.

Ж. „Джабаров и други срещу България“ (жалби № № 6095/11, 74091/11 и 75583/11)

Жалбите отново са свързани с оплаквания за незаконосъобразно задържане на жалбоподателите от полицията, както и невъзможността им впоследствие да получат обезщетение. ЕСПЧ приема, че е налице нарушение на член 5 § 1 от Конвенцията – в случая на първите двама жалбоподатели не е било налице обосновано подозрение за извършено от тях престъпление и задържането им е надхвърлило 24 часа, а по отношение на г-жа Николова не е била спазена процедурата, предвидена в националното законодателство (тя била задържана за около 5 часа, без да бъде издадена писмена заповед). Съдът установява нарушение на член 5 § 5 от Конвенцията поради прекалено формалистичния подход на националните съдилища, разгледали исквете на жалбоподателите по реда на ЗОДОВ.

З. „Д.Л. срещу България“ (жалба № 7472/14)

Делото е свързано с настаняването на Д.Л., когато е била на 13 г., във възпитателното училище – интернат в с. Подем. ЕСПЧ счита, че тази мярка е имала възпитателна цел, била е пропорционална и е предприета, за да се защитят интересите на младото момиче. Следователно не е налице нарушение на член 5 § 1 от Конвенцията. ЕСПЧ намира обаче нарушение на член 5 § 4 от Конвенцията поради липсата на възможност за регулярно и автоматично, както и по искане на жалбоподателката, преразглеждане от съд на законосъобразността на нейното пребиваване във възпитателното училище – интернат. Съдът приема също, че е налице нарушение на член 8 (право на зачитане на личния и семейния живот и кореспонденцията) от Конвенцията поради автоматичната проверка на кореспонденцията на малолетните лица, настанени в училището – интернат и контрола върху телефонните им разговори.

И. „Ченгелян и други срещу България“ (жалба № 47405/07)

Делото е свързано с оплакване, че влязлото в сила съдебно решение в полза на жалбоподателите, с което е отменено отчуждаването на имот в старата част на гр. Пловдив, не е зачетено в последвалото съдебно производство по предявен от тях ревандикационен иск срещу общината. ЕСПЧ посочва, че в двете съдебни производства е разгледан един и същи въпрос между същите страни. В производството през 1993 г. жалбоподателите са поискали съдебен контрол на заповедта на кмета на гр. Пловдив. Ревандикационният иск е предявен срещу община Пловдив. Макар кметът на гр. Пловдив и община Пловдив да са упражнявали различни функции по отношение на общинската собственост и процеса на реституция, фактът, че те са различни еманации на една и съща местна власт, не се променя. По този начин общината е получила „втори шанс“ спорът да бъде решен в нейна полза, в нарушение на принципа на правната сигурност, залегнал в член 6 § 1 от Конвенцията. Съдът намира също така, че намесата в „притежанията“ на жалбоподателите е била в нарушение на изискванията на чл. 1 от Протокол № 1 към Конвенцията.

Й. „Миряна Петрова срещу България“ (жалба № 57148/08)

Жалбоподателката се оплаква, че не е могла ефективно да оспори отказа да ѝ бъде предоставено разрешение за достъп до класифицирана информация, издаден след влизането в сила на Закона за защита на класифицираната информация през 2002 г. Въз основа на отказа тя била освободена от заеманата длъжност в Национална служба „Сигурност“. Съдилищата, разгледали иска ѝ срещу уволнението, отхвърлили оплакванията на жалбоподателката, като приели, че отказът на директора на Национална служба „Сигурност“ е окончателен и валиден административен акт, който прави освобождаването ѝ неизбежно. ЕСПЧ приема, че жалбоподателката е била лишена от достъп до съд в нарушение на член 6 § 1 от Конвенцията. Въпреки че отказът е направил освобождаването на г-жа Петрова от поста ѝ неизбежно, в нито

един етап от производството по оспорване на уволнението, съдилищата не са разгледали дали е съществувало основание да бъде отказан достъп до класифицирана информация. По този начин съдилищата са отказали да упражнят независим контрол по въпрос, който е от съществено значение за решаването на делото. Освен това самото решение за отказ за предоставяне на достъп до класифицирана информация не е подлежало на съдебен контрол.

К. „*Иванова и Черкезов срещу България*“ (жалба № 46577/15)

Делото е свързано с издадена заповед за разрушаване на къщата, в която жалбоподателите живеят. ЕСПЧ отбелязва, че националните власти, включително Върховният административен съд, дори не разглеждат твърдението на г-жа Иванова, че къщата е единственото ѝ жилище и с оглед на личните обстоятелства на жалбоподателите те ще бъдат силно засегнати от разрушаването. Нито едно от средствата за защита, посочени от правителството (отлагане изпълнението на заповедта за разрушаване, обжалване на действията на органа по изпълнението по чл. 294 и сл. от АПК или предявяването на иск по чл. 292 от АПК) не изглеждат ефективни на практика. Съдът заключава, че жалбоподателите не са имали на разположение процедура, която дава възможност за контрол върху пропорционалността на планираното разрушаване в светлината на техните лични обстоятелства. Поради това Съдът приема че би било налице нарушение на член 8 от Конвенцията, ако заповедта за разрушаването на къщата, бъде изпълнена без такова разглеждане, но също че изпълнението на заповедта за разрушаване не би било в нарушение на член 1 от Протокол № 1 (защита на собствеността).

Л. „*Е.С. срещу Румъния и България*“ (жалба № 60281/11)

Жалбоподателката твърди намеса в правото на зачитане на семейния живот поради незадоволителната реакция на ответните държави след отвлечането на дъщеря ѝ и незаконното ѝ задържане в България от нейните баба и дядо по бащина линия. По отношение на Румъния Съдът намира, че е налице нарушение на член 8 от Конвенцията с оглед продължителността на производството за родителски права. По отношение на България Съдът постановява, че е налице нарушение на член 8 с оглед продължителността на производството за признаване на окончателното румънско решение за родителските права. Въпросът относно признаване на румънското решение по делото за родителските права е решен в полза на Е.С. едва на 15 май 2014 г. Въпреки че признаването позволява на Е.С. да започне изпълнително производство, то е постановено повече от две години след като решението на румънския съд е станало изпълнимо. Според ЕСПЧ българските съдилища е трябвало да действат с изключителна грижа и производството по признаване в България е трябвало да се проведе много по-бързо, отколкото това е станало на практика.

М. „*Л.Д. и П.К. срещу България*“ (жалби № № 7949/11 и 45522/13)

Делото касае оплаквания по член 8 от Конвенцията, че жалбоподателите не са разполагали с правната възможност да оспорят извършено от страна на трети лица припознаване по отношение на две деца, спрямо които Л.Д. и П.К. твърдят биологично бащинство. ЕСПЧ постановява, че е налице нарушение на член 8 от Конвенцията. Съдът посочва, че жалбоподателите не са имали ефективна възможност директно да оспорят припознаването и да предявят иск за установяване на бащинство. Според ЕСПЧ е разумно да се взема предвид фактът, че вече е установено бащинството на децата, но в такива случаи следва да се преценяват и други фактори като специфичните обстоятелства и ситуацията на засегнатите лица – детето, майката, законния баща и предполагаемия биологичен баща. В решението си ЕСПЧ отбелязва, че на 29 август 2016 г. на интернет страницата на Министерство на правосъдието е публикуван проект на Закон за изменение и допълнение на Семейния кодекс. В проекта се предлага създаването на възможност за оспорване на припознаването от Дирекция „Социално подпомагане“ в срока по чл. 66, ал. 1 от СК и връщане на отменената с действащия СК възможност за оспорване на припознаването по съдебен ред от всяко лице, което има правен интерес, като се предвижда задължителното съединяване с иск за установяване на произход.

Н. *„Маринова и други срещу България“* (жалби № № 33502/07, 30599/10, 8241/11 и 61863/11)

Делото се отнася до осъждането на жалбоподателите за клевета във връзка с подадени от тях оплаквания срещу длъжностни лица. Г-жа Маринова е била осъдена за клевета във връзка с оплаквания срещу учителка на нейния син, подадени до Агенцията за закрила на детето, директора на училището и полицията. Г-н Златанов е признат за виновен за клевета по повод възражения относно поведението на полицейски служител, изложени в акт за установяване на административно нарушение по Закона за движение по пътищата. Г-н Финдулов е осъден във връзка с подаден сигнал, че полицейски служител му е поискал подкуп. Съдът приема, че намесата в правото на жалбоподателите на свобода на изразяване на мнение не е била „необходима в едно демократично общество“, поради което е налице нарушение на член 10 от Конвенцията. Според ЕСПЧ такива мерки могат да се разглеждат като необходими само при изключителни обстоятелства, когато се докаже убедително, че въпросните лица съзнателно се стремят да навредят на длъжностните лица, чието поведение критикуват, въпреки че знаят, че техните твърдения са неверни, и когато мерките са пропорционални.

О. *„Бойканов срещу България“* (жалба № 18288/06)

В контекста на образувано изпълнително производство г-н Бойканов изпратил до съдебния изпълнител писмо, съдържащо остри критики относно начина, по който последният осъществява своите правомощия. Съдебният изпълнител подал частна тѣжба за клевета срещу жалбоподателя. На г-н Бойканов било наложено административно наказание глоба в размер на 500 лв. и бил осъден да заплати

обезщетение за неимуществени вреди в размер на 1500 лв. и разноски в размер на 412 лв. ЕСПЧ приема, че в случая осъждането на жалбоподателя представлява непропорционална намеса в правото му на свобода на изразяване на мнение (член 10 от Конвенцията) и следователно не е била „необходима в едно демократично общество“.

П. *„Здравко Станев срещу България (№ 2)“* (жалба № 18312/08)

Делото е свързано с осъждането през 2008 г. на г-н Станев за клевета срещу длъжностно лице по повод негово твърдение във въззивна жалба, че съдията, разглеждал наказателно производство срещу него, е търсел отмъщение и е използвал поста си за тази цел. ЕСПЧ заключава, че присъдата за клевета на жалбоподателя представлява несъразмерна намеса в правото му на свободно изразяване на мнение и следователно е налице нарушение на член 10 от Конвенцията. Наред с останалите съображения, Съдът отдава особена тежест на това, че наказанията, наложени във връзка с твърдения, изразени от обвиняемия или неговия адвокат в хода на наказателно производство, също могат да засегнат и правото на справедлив процес.

Р. *„Шахънов и Полфрийман срещу България“* (жалба № 35365/12 и № 69125/12)

Делото касае оплаквания относно дисциплинарните наказания, наложени на жалбоподателите, поради отправени от тях оплаквания срещу служители на затворите, в които са настанени. Съгласно чл. 100, ал. 2, т. 7 от Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража, в сила между юни 2009 г. и края на 2012 г., отправянето на клеветнически изявления или неверни твърдения срещу служители на затвора или други лишени от свобода представлявало дисциплинарно нарушение. ЕСПЧ намира, че намесата в правата на жалбоподателите не е била „необходима в едно демократично общество“ и следователно е налице нарушение на член 10 от Конвенцията.

С. *„Международна банка за търговия и развитие АД и други срещу България“* (жалба № 7031/05)

Жалбоподателите – акционери и лица, участвали в ръководството на банката, повдигат редица оплаквания от името на банката и от свое име, във връзка с разпореждания на прокуратурата от 2004 г. и откритото производство по несъстоятелност. Както по делото *„Злинсат, СПОЛ С.Р.О. срещу България“* (жалба № 57785/00) и в настоящия случай прокуратурата, позовавайки се на неясно дефинираните и твърде широки правомощия по член 119, ал. 1, т. 6 от ЗСВ (отм.), предотвратява изпълнението на решенията на СГС, с които са регистрирани промени в управлението на банката. Налице е нарушение на член 1 от Протокол № 1 (защита на собствеността). Разглеждайки следващите две оплаквания ЕСПЧ се позовава на изводите си по делото *„Капитал Банк АД срещу България“* (жалба № 49429/99). Съдът

намира нарушение на член 1 от Протокол № 1 във връзка с решението на БНБ за отнемане на лиценза на банката, тъй като не е съпътствано от достатъчна защита срещу произвол. Установено е нарушение и на член 6 § 1 от Конвенцията във връзка с оплакванията относно осъществяването на процесуалното представителство на банката жалбоподател в производството по несъстоятелност само от назначените от БНБ квестори и отказът на СГС да упражни контрол върху констатацията на БНБ, че банката е неплатежоспособна. Съдът намира нарушение на член 1 от Протокол № 1 и член 13 от Конвенцията поради налагането на заповед за спиране на банковите сметки на двама от жалбоподателите на основание § 4, ал 1 от Преходните и заключителни разпоредби на Закона за гарантиране на влоговете в банките от 1998 г. без възможност за преценка на индивидуалните обстоятелства и за обжалване на мярката.

Г. „Томов и Николова срещу България“ (жалба № 50506/09)

Жалбоподателите се оплакват, че несправедливо са лишени от правото си на собственост върху земеделска земя, след като предявеният от тях ревандикационен иск бил отхвърлен въз основа на чл. 10, ал. 13 от Закона за собствеността и ползването на земеделска земя. ЕСПЧ е разглеждал оплакванията относно ефекта на реституцията върху трети лица в редица дела срещу България, най-значимото от които „*Великови и други срещу България*“. Настоящият случай е първият, в който Съдът разглежда оплакванията относно подобна ситуация, възникнала по ЗСПЗЗ. В групата дела *Великови* Съдът приема, че намесата в правото на собственост на жалбоподателите може да се разглежда като обосновано и пропорционално на легитимната цел за възстановяване на справедливостта и върховенството на закона, само когато се прилага като изключителна мярка с кратка продължителност. Макар ЗСПЗЗ да е приет през 1991 г., разпоредбата въз основа на която жалбоподателите губят своя имот – чл. 10, ал. 13, е приета едва през 1997 г. Следователно тази мярка не може да се разглежда като „изключителна“. Освен това възможността бившите собственици да оспорват правото на собственост на частни лица върху земеделска земя въз основа на чл. 10, ал. 13 от ЗСПЗЗ не е ограничена във времето. Също така, за разлика от делата в групата *Великови*, където собствениците преди национализацията трябва да се позоват на дефект в титула за собственост на купувачите, в чл. 10, ал. 13 от ЗСПЗЗ няма подобно изискване. Въз основа на тези съображения ЕСПЧ приема, че отнемането на собствеността на жалбоподателите нарушава принципа на правната сигурност. Освен това жалбоподателите не са получили обезщетение. Следователно е налице нарушение на член 1 от Протокол № 1.

У. През 2016 г. ЕСПЧ намери нарушение на член 1 от Протокол № 1 и в редица дела⁵⁹, касаещи оплакванията за прекомерно забавяне при обезщетяването на жалбоподателите или неприключването на процедури по обезщетяване за отчуждени

⁵⁹ „Петрови срещу България“ (жалба № 9504/09), „Добродолска срещу България“ (жалба № 34272/09), „Михайлов срещу България“ (жалба № 50371/09), „Райкова срещу България“ (жалба № 5442/11), „Калев срещу България“ (жалба № 9464/11), „Ковачева срещу България“ (жалба № 2423/09), „Ковачев срещу България“ (жалба № 65679/11) и „Димитров срещу България“ (жалба № 78441/11).

имоти на основание чл. 98, ал. 1 от Закона за териториалното и селищно устройство (ЗТСУ) от 1973 г. (отм.). Повдигнатите въпроси са предмет на добре установената практика на Съда по делото „Кирилова и други срещу България“ (жалби № 42908/98, 44038/98, 44816/98 и 7319/02) и последващи сходни случаи.

Ф. „Кулински и Събев срещу България“ (жалба № 63849/09)

Съдът намира нарушение на член 3 от Протокол № 1 (право на свободни избори) поради това, че по силата на чл. 42, ал. 1 от Конституцията на Република България и съответните разпоредби на изборното законодателство, жалбоподателите са били автоматично лишени от право на глас по време на изтърпяване на наказания лишаване от свобода и не са гласували в проведените парламентарни избори и избори за Европейски парламент.

2. През 2016 г. ЕСПЧ се произнесе и с редица решения, в които отхвърли жалбите като недопустими или не намери⁶⁰ нарушения на Конвенцията. Решенията в този смисъл са посочени по-долу.

А. „Василева срещу България“ (жалба № 23796/10)

По това дело ЕСПЧ постановява, че няма нарушения на член 8 (право на зачитане на личния и семейния живот) и на член 6 § 1 (право на справедлив съдебен процес) от Конвенцията. Жалбоподателката повдига оплакване за липсата на ефективен механизъм да получи обезщетение, както и липсата на безпристрастност на медицинските експерти, участвали в инициатирано от нея гражданско производство за непозволено увреждане вследствие лекарска грешка при извършване на операция за отстраняване на подозирана метастаза в гръдния кош. Съдилищата достигнали до заключението, че лекарят, извършил операцията, не е действал небрежно и искът бил отхвърлен. ЕСПЧ не приема, че обективността на експертните заключения по такива дела може автоматично да се постави под съмнение поради факта, че експертите са лекари, които имат етичен дълг да не критикуват свои колеги. Съдът посочва, че в българското законодателство са създадени гаранции, които да осигурят надеждността на експертните заключения. Не са налице доказателства, че тези гаранции не са приложени правилно по делото на жалбоподателката. Съдилищата са преценили надлежно експертните становища, при второто разглеждане на делото от апелативния съд е назначена и нова разширена експертиза, като не изглежда някой от релевантните въпроси да е останал неразгледан.

Б. „Н.П. и Н.И. срещу България“ (жалба № 72226/11)

Жалбата е обявена за недопустима. Делото се отнася до твърдения, че националните власти не са предприели необходимите мерки, за да защитят

⁶⁰ Следва да се подчертае, че в някои осъдителни решения част от оплакванията са обявени за недопустими, включително явно необосновани.

жалбоподателите, станали жертва на домашно насилие от страна на партньора на Н.П. и баща на Н.И., и не са провели ефективно разследване по твърденията им за малтретиране. Съдът приема, че държавата не е нарушила позитивните си задължения, произтичащи от член 3, член 13 и член 14 (забрана на дискриминацията) от Конвенцията. ЕСПЧ намира, че нито националните съдилища, нито полицията, нито прокуратурата са пренебрегнали опасността, която насилственото поведение на И.И. представлявало за жалбоподателите. Държавните власти са приложили в необходимите моменти няколко вида подходящи мерки за запазване на физическата неприкосновеност на жалбоподателите. Жалбоподателката три пъти е подавала молба по реда на Закона за защита от домашното насилие, като тя и синът ѝ са се ползвали от временни мерки за защита до приключване на съдебните производства. Жалбоподателите няколко пъти са били приемани в кризисни центрове за жертви на домашно насилие. Полицията неколккратно е отправяла към И.И. предупреждения. Освен това жалбоподателката не е използвала правните средства за защита, които българското наказателно право ѝ предоставя. Не се потвърждава и оплакването на жалбоподателката, че тя е била подложена на дискриминационно отношение заради своя пол.

В. „*Български хелзинкски комитет срещу България*“ (жалби № № 35653/12 и 66172/12)

Двете жалби са подадени от Българския хелзинкски комитет (БХК) и касаят оплаквания относно обстоятелствата, довели до смъртта на две непълнолетни деца, които били настанени в дома за деца с умствена изостаналост в с. Стража. ЕСПЧ заключава, че при конкретните обстоятелства неправителствената организация-жалбоподател няма статут на жертва, поради което обявява жалбите за недопустими. Според ЕСПЧ критериите, установени по делото „*Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpreanu срещу Румъния*“, в случая не са изпълнени, по-конкретно поради липсата на контакт на БХК с двете момичета преди смъртта им, късната намеса в наказателните производства и липсата на формално процесуално качество. ЕСПЧ обаче посочва, че това решение е ограничено до конкретните факти и не трябва да се тълкува като липса на признание на работата на гражданското общество в процеса на защита на правата на крайно уязвимите лица. Съдът отбелязва активната роля на организацията-жалбоподател и сътрудничеството ѝ с компетентните власти, както и фактът, че въпреки липсата на формално процесуално качество, националните власти са разгледали сериозно сигналите, подадени от нея.

Г. „*Загорски срещу България*“ (жалба № 59546/08)

Делото е свързано с оплакване по член 6 § 1 (право на справедлив съдебен процес) от Конвенцията, че националните съдилища не са разгледали, предявения от жалбоподателя иск по реда на ЗОДОВ. Пловдивският апелативен съд, позовавайки се на чл. 6, ал. 1 от ЗОДОВ приел, че жалбоподателят не е легитимирано лице. ЕСПЧ, отбелязвайки мотивите на Пловдивския апелативен съд, заключава, че начинът по

който въззивният съд е тълкувал и приложил националното законодателство не е произволен или очевидно неоснователен. Поради това Съдът единодушно намира жалбата за явно необоснована и я обявява за недопустима.

Д. „*Тодоров срещу България*“ (жалба № 19552/05)

ЕСПЧ постановява, че няма нарушение на член 6 §§ 1 и 3 (с) от Конвенцията, затова че жалбоподателят е бил осъден да плати адвокатското възнаграждение на назначения му служебен защитник, след като е признат за виновен по воденото срещу него наказателно производство. Съдът посочва, че съгласно практиката на органите по Конвенцията, задължението на подсъдимия да плати разходите за служебна защита не е несъвместимо с член 6 §§ 1 и 3 (с), тоест освобождаването е валидно само докато подсъдимият не разполага със средства за адвокат. Съдът припомня изводите си по делото „*Огнян Асенов срещу България*“, по което при наличието на сходни обстоятелства също е приел, че няма нарушение на Конвенцията.

Е. „*Fiodor Dumitru Coretchi срещу България*“ (жалба № 14308/05)

ЕСПЧ обявява жалбата за недопустима. По делото са повдигнати оплаквания по член 5 § 1 от Конвенцията относно задържането за екстрадиция на жалбоподателя за три периода. По отношение на първия период ЕСПЧ намира, че не е спазен 6-месечния срок за подаване на жалбата, а по отношение на втория период не са изчерпани вътрешноправните средства за защита. Третото задържане с цел екстрадиция на жалбоподателя според Съда е било в рамките на процедура, осигуряваща гаранции срещу произвол, и затова отхвърля оплакванията по отношение на този период като явно необосновани. ЕСПЧ отбелязва, че комбинацията от решението на българския съд, разрешаващо екстрадицията на жалбоподателя, постановлението на прокурора за неговото задържане с цел предаването му във връзка с производството по екстрадиция, както и приложената на практика процедура и период на задържане, са предоставили достатъчно гаранции, които да защитят жалбоподателя срещу произвол.

Ж. „*Мюсюлманско настоятелство с. Старцево срещу България*“ (жалба № 41214/13)

Жалбата е обявена за недопустима. Сдружението-жалбоподател твърди, че е било възпрепятствано от представители на общината да извършва обредни и погребални ритуали в действащото гробище в селото поради наличието на правен спор с общината относно собствеността на имота, където се намира гробищния парк, макар че спорът е разрешен от националните съдилища в полза на общината. ЕСПЧ приема, че сдружението-жалбоподател не е установило необоснована намеса от страна на властите в правото му да изповядва своята религия (чл. 9 от Конвенцията), поради което обявява оплакванията за явно необосновани.

З. „Димитрова и други срещу България“ (жалба № 54833/07)

Жалбата е обявена за недопустима. Делото касае оплакване по чл. 1 от Протокол № 1 към Конвенцията относно невъзможността жалбоподателите да влязат във владение на техен имот поради отказът на „Ню Бояна филм“ АД да се съобрази с влязло в сила през 1999 г. съдебно решение. С посоченото решение съдът уважил частично предявения от жалбоподателите ревандикационен иск. Повдигнато е и оплакване по чл. 6 от Конвенцията за нарушаване на правната сигурност във връзка с предявен през 2007 г. иск за собственост върху същия имот от „Ню Бояна филм“ АД срещу жалбоподателите. Националният съд приел, че искът е недопустим. ЕСПЧ обявява оплакването за нарушаване на принципа на правна сигурност за явно необосновано. По отношение на оплакването по чл. 1 от Протокол № 1 Съдът приема, че държавата не може да бъде държана пряко отговорна за отказите на дружеството да се съобрази с влязлото в сила съдебно решение. Също така ЕСПЧ счита, че националното законодателство е предоставяло на жалбоподателите адекватни и ефективни средства да защитят правото си на собственост и следователно държавата е изпълнила позитивните си задължения по чл. 1 от Протокол № 1. С оглед изложеното Съдът обявява и това оплакване за явно необосновано.

И. „Вельов и Димитров срещу България“ (жалба № 64570/10)

Делото касае оплакване относно неприключването на процедурата по обезщетяване на жалбоподателите за отчужден през 1979 г. имот по реда на ЗТСУ (отм.). При конкретните обстоятелства на основание чл. 103, ал. 5 от ЗТСУ по молба на жалбоподателите или на техния баща с нотариално заверени подписи можело да започне процедура по преобезщетяване. Жалбоподателите обаче не са доказали, че са подали молба за преобезщетяване, която да отговаря на законовите изисквания. Затова Съдът приема, че в случая властите не са отговорни за забавянето и обявява жалбата за недопустима (чл. 1 от Протокол № 1).

Й. „Атанасов срещу България“ (жалба № 47023/11)

Делото касае оплакване относно забавянето при обезщетяването на жалбоподателя за отчужден през 1986 г. имот по реда на ЗТСУ (чл. 1 от Протокол № 1). Строежът на сградата, в която жалбоподателят следвало да получи апартамент и гараж, е завършен през 2004 г. и е въведен в експлоатация съгласно ЗУТ през 2014 г. Според ЕСПЧ в настоящия случай не може да се приеме, че властите носят отговорност за забавянето. Апартаментът и гаражът, определени като обезщетение за жалбоподателя, е следвало да бъдат изградени от жилищно-строителна кооперация, която има самостоятелна правосубектност и чийто член е бил г-н Атанасов. Не са налице данни, че причина за забавяне на строителството е закъсняло предоставяне на финансиране или някакво друго действие от страна на общината. Също така не е доказано, че общинските власти са отговорни за същественото забавяне от десет години между завършването на строежа и получаването на удостоверение за неговото

въвеждане в експлоатация. С оглед изложеното ЕСПЧ обявява жалбата за недопустима.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Настоящият доклад е изготвен в изпълнение на задължението на министъра на правосъдието ежегодно да представя информация за изпълнението на решенията на ЕСПЧ срещу България. В доклада са посочени най-важните въпроси по изпълнението на решенията, а именно такива, които установяват системни или особено важни проблеми в националната правна система и изискват промени в законодателството или съдебната практика. Следва изрично да се отбележи, че изпълнението на решенията на Европейския съд по правата на човека е задължение на държавата в лицето на всички нейни органи и власти, а ефективността на предприетите мерки изискват продуктивно сътрудничество между законодателна, изпълнителна и съдебна власт.

МИНИСТЪР НА ПРАВОСЪДИЕТО:

ЦЕЦКА ЦАЧЕВА